

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ МОЛОДІ ШКІЛЬНОГО
ВІКУ**

Виконав: студент 2-го курсу, групи
8.2812-пуа-з спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування» освітньо-
професійної програми «Публічне
управління та адміністрування»
Тіщенко М.В.

Керівник: професор кафедри філософії,
публічного управління та соціальної роботи,
д.філос.н., професор
Бутченко Т.І.

Рецензент: професор кафедри філософії,
публічного управління та соціальної роботи,
д.філос.н., доцент
Чайка І.Ю.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління

Кафедра філософії, публічного управління та соціальної роботи

Рівень вищої освіти магістр

Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри філософії, публічного
управління та соціальної роботи

_____ Т.І. Бутченко

« _____ » _____ 2023 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРАНТУ

_____ Тіщенко Миколі Володимировичу

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Публічно-управлінське забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку

керівник роботи Бутченко Тарас Іванович, д. філос. н., дпрофесор,

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затвержені наказом ЗНУ від «01» травня 2023 року № 646-с

2. Строк подання студентом роботи 6 грудня 2023 року

3. Вихідні дані до роботи Публічне управління та адміністрування: теоретичні та практичні аспекти. / С. В. Панченко, О. Г. Дейнека, О. В. Дикань та ін. Харків : УкрДУЗТ, 2019. 380 с.; Васильєв А.О. Організаційно-функціональний механізм реалізації державної молодіжної політики в Україні: основні напрямки вдосконалення. *Державне будівництво*. 2019. № 1. С. 85-93.; Цимбалюк Н. М. Соціологія дозвілля. Київ : ДАКККіМ, 2020. 214с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Охарактеризувати історію розвитку наукових досліджень з теми; уточнити головні поняття: «дозвілля», «молодь», «молодіжна політика». 2. Уточнити головні поняття: «дозвілля», «молодь», «молодіжна політика». 3. Описати використані в ході написання роботи принципи та методи дослідження публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку. 4. Розкрити сутність організаційно-правових засад реалізації дозвілєвої складової державної молодіжної політики. 5. Дослідити публічно-управлінські механізми організації дозвілля молоді шкільного віку. 6. Проаналізувати функції та форми організації дозвілля молоді шкільного віку. 7. Запропонувати шляхи підвищення якості організації дозвілля молоді шкільного віку на державному рівні. 8. Визначити параметри інноватизації молодіжної дозвілєвої діяльності на регіональному та місцевому рівнях. 9. Розробити рекомендації з оптимізації

публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля старшокласників з інвалідністю.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

---

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Бутченко Т.І., професор кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	16.05.2023	16.05.2023
Розділ 2	Бутченко Т.І., професор кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	28.08.2023	28.08.2023
Розділ 3	Бутченко Т.І., професор кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	10.10.2023	10.10.2023

7. Дата видачі завдання 10 травня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Березень – квітень 2023	<i>виконано</i>
2.	Бібліографічний пошук	Травень 2023	<i>виконано</i>
3.	Розробка основних положень роботи	Червень 2023	<i>виконано</i>
4.	I розділ	Червень – серпень 2023	<i>виконано</i>
5.	II розділ	Серпень – жовтень 2023	<i>виконано</i>
6.	III розділ	Жовтень – листопад 2023	<i>виконано</i>
7.	Систематизація висновків	Листопад – грудень 2023	<i>виконано</i>
8.	Нормоконтроль	Листопад – грудень 2023	<i>виконано</i>

Студент _____ М.В. Тіщенко

Керівник роботи _____ Т.І. Бутченко

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ І.С. Цапліна

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра складається з 96 сторінок та 83 позицій у списку літератури.

МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА, ДОЗВІЛЛЯ, МОЛОДЬ ШКІЛЬНОГО ВІКУ, ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ МЕХАНІЗМ, ОРГАНІЗАЦІЯ

Мета – дослідження публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку.

Об'єкт – публічно-управлінський вимір реалізації державної молодіжної політики.

Предмет – публічно-управлінське забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку.

Методи дослідження: аналіз, синтез, індукції, дедукції, логічний, класифікації, історичний, порівняння, абстрагування, узагальнення.

Гіпотеза. Невід'ємною складовою публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку в умовах війни має стати національно-патріотичне виховання та формування високодуховних цінностей.

Висновки: 1) Публічно-управлінське забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку здійснюється в Україні за допомогою інформаційного, адміністративного та нормативно-правового механізмів, що дозволяють реалізувати комунікативну, рекреаційну, творчу, соціальну, ціннісно-орієнтаційну, пізнавальну, виховну функції дозвілля. 2) Під егідою органів влади знаходяться такі форми організації дозвілля старшокласників як заняття в гуртках за інтересами художньою творчістю, спортом, а також мандрівки, екскурсії, концерти, фестивалі, свята. 3) Важливе місце у підвищенні якості забезпечення організації дозвілля українських старшокласників має стати адаптація німецької чи британської громадської моделі до вітчизняних умов, що дозволило б розробляти і реалізовувати програми з урахуванням потреб місцевої молоді.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1 МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ МОЛОДІ ШКІЛЬНОГО ВІКУ	9
1.1. Стан наукового дослідження проблеми публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку	9
1.2. Уточнення змісту понять «дозвілля», «молодь», «молодіжна політика»	19
1.3. Принципи та методи дослідження публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку	24
РОЗДІЛ 2 ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ МОЛОДІ ШКІЛЬНОГО ВІКУ	31
2.1. Організаційно-правові засади реалізації дозвіллевої складової державної молодіжної політики	31
2.2. Публічно-управлінські механізми організації дозвілля молоді шкільного віку	42
2.3. Функції та форми організації дозвілля молоді шкільного віку	54
РОЗДІЛ 3 ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ В УКРАЇНІ	66
3.1. Шляхи підвищення якості організації дозвілля молоді шкільного віку на державному рівні	66
3.2. Інноватизація молодіжної дозвіллевої діяльності на регіональному та місцевому рівнях	72
3.3. Рекомендації з оптимізації публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля старшокласників з інвалідністю	79
ВИСНОВКИ.....	85
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	89

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасна ситуація в Україні обумовлює необхідність реалізації заходів по модернізації військово-політичної та покращенню соціально-економічної сфер життя. Останні невпинно мають привести до вдосконалення держави та підвищення якості повсякдення громадян. Але такий підхід вимагає формування базових умов, на основі яких будуть проведені глибинні зміни та реформи.

Системний аналіз досвіду генези розвинутих країн Європи та Америки протягом останніх десятиліть дозволяє стверджувати, що переконливий успіх має місце там, де особлива увага приділяється молоді, де переглянуто традиціоналістські підходи на нові покоління. В ХХІ ст. стратегічні переваги будуть у тих держав, в яких публічна влада та приватний бізнес навчаться ефективно використовувати людський потенціал, передусім той, носієм якого є молодь. У цьому контексті, забезпечення поступального, стійкого розвитку і безпеки України вимагає якісної та ефективної реакції на виклики сьогодення. Останній можливий лише за умов активної участі молоді, творчий, віковий та соціальний потенціал якої є основою подальшої модернізації суспільства.

В умовах війни, кризи та інших детермінант розвитку в Україні назріла гостра необхідність посилення уваги до молоді з боку держави. Доцільною є розробка системної, ретельно вивіреної, науково обґрунтованої і стратегічно спрямованої концепції молодіжної політики. Молодь має стати активним учасником вирішення завдань, що стоять перед державою та суспільством. Необхідність створення умов для самореалізації цієї соціально-демографічної групи ставить, у якості одного з пріоритетних, завдання організації її дозвілля та відпочинку.

Проблемна ситуація полягає у тому, що на сьогодні в Україні залишаються значущими елементи традиціоналістської моделі публічного управління, ставлення у якій до молоді, в тому числі й шкільного віку, визначається соціальним механізмом та утилітарністю. В концепті

«суспільство для держави», який превалює у владних колах, молоді відведено роль підростаючого ресурсу, увага до забезпечення організації дозвілля якого має вторинну значущість.

Об'єктом дослідження є публічно-управлінський вимір реалізації державної молодіжної політики.

Предмет кваліфікаційної роботи магістра – публічно-управлінське забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку.

Мета полягає у дослідженні публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку.

Досягнення мети стало можливим за допомогою вирішення таких дослідницьких завдань:

– проаналізувати історію розвитку наукових досліджень проблеми публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку;

– уточнити зміст понять «дозвілля», «молодь», «молодіжна політика»;

– обґрунтувати принципи та методи дослідження публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку;

– розкрити сутність організаційно-правових засад реалізації дозвіллевой складової державної молодіжної політики;

– проаналізувати публічно-управлінські механізми організації дозвілля молоді шкільного віку;

– визначити функції та форми організації дозвілля молоді шкільного віку;

– запропонувати шляхи підвищення якості організації дозвілля молоді шкільного віку на державному рівні;

– визначити параметри інноватизації молодіжної дозвіллевой діяльності на регіональному та місцевому рівнях;

– розробити рекомендації з оптимізації публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля старшокласників з інвалідністю.

Гіпотеза. Невід'ємною складовою публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку в умовах війни має стати національно-патріотичне виховання та формування високодуховних цінностей. Важливе місце у підвищенні якості забезпечення організації дозвілля українських старшокласників могла б відіграти адаптація провідного іноземного досвіду в досліджуваній сфері до вітчизняних умов, наприклад, німецької чи британської громадівської моделі в межах яких молодіжні програми розроблялися б з урахуванням потреб молоді тієї чи іншої територіальної громади.

Наукова новизна магістерської роботи полягає у тому, що у ній вперше, на рівні досліджень такого типу, розкрито тему публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку.

Структура роботи: кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ МОЛОДІ ШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1 Стан наукового дослідження проблеми публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку

Проблема організації дозвілля молоді привернула увагу дослідників багатьох країн. Внесок і її розробку зробили фахівці з дозвіллезнавства, менеджменту та маркетингу дозвіллевої діяльності, соціології молоді та дозвілля [15, с. 65]. Але проблема публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку залишається на сьогодні відкритою. При цьому публічно-управлінський її аспект охарактеризовано найменшим чином [10, с. 45].

У темі нашої магістерської роботи відбився перелік глобальних соціально-економічних та соціокультурних тенденцій кінця ХХ – початку ХХІ століть. За останнє сторіччя майже удвічі скоротився робочий час, а тому значно зріс обсяг вільного часу працюючої людини, це, певним чином, відбилося й на питанні молодіжного дозвілля. І на сьогодні у переважній більшості цивілізованих країнах світу, в умовах реалізації концепції соціальної держави, спостерігається нове співвідношення праці й дозвілля. Такі зміни привели до збільшення соціального значення дозвілля, яке стає необхідною частиною життя сучасної людини, в тому числі й старшокласника. Як на практиці, так і в науковій літературі, суттєво зросла тема цінності дозвілля, для певних груп населення, особливо для молоді шкільного віку. Підкреслимо, що в останнє десятиріччя дозвілля розвивається, як складова способу життя та якості життя. Дозвіллева діяльність стала предметом вагомих соціологічних, маркетингових та менеджментарних досліджень [8, с. 55].

Початок розробки окремих аспектів теми нашої магістерської роботи відбувся у США через призму вивчення культурно-дозвіллевої діяльності. Це було пов'язано з масовими обстеженнями населення під час дослідження «Середнє місто» в 1925г.-1929 – та 1935 рр. Останні проводилися Р. та Е. Лінд, а також Дж. Ландбергом й були описані у праці «Міське дозвілля» (1934р.) [7, с. 21]. Згодом у 60-х роках цікавість до питань організації дозвіллевої діяльності виявляють учені багатьох країн Західної Європи. Так, наприклад, у 1964 р. у 14 країнах Старого Світу вивчалась проблема бюджетів часу міського населення. Найбільш відомими дослідниками дозвіллевої діяльності стали К. Жигульський (Польща); Ж. Фурастьє, Ж. Дюмазед'є (Франція); К.Робертс, С.Р.Паркер (Великобританія); О. Салаї (Угорщина) та інші [7, с. 45].

Французьке дозвіллезнавство отримало розвитку передусім як емпірична дисципліна, в якому була висунута одна з найсміливіших, хоч і суперечливих, ідей – ідея цивілізованого дозвілля. Одним з перших її розробив Ж. Дюмазед'є. Підкреслювалось, що кінець ХХ – початок ХХІ століття став періодом переходу до організації цивілізованого дозвілля. Думка цього дослідника в своєрідній формі віддзеркалила деякі глобальні соціально-економічні та соціокультурні тенденції початку ХХІ століття, серед яких: значне зростання обсягу вільного часу; збільшення соціального значення дозвілля, яке стає необхідною частиною життя людини в умовах перевантажень організму; нове співвідношення праці й дозвілля; зростання цінності дозвілля для певних груп населення (особливо для молоді); розвиток дозвілля як елемента способу життя [29, с. 16].

На сьогодні, як зазначив Ж. Дюмазед'є в молодіжному середовищі спостерігається розвиток тенденції до масової дозвіллевої міграції; зміна структури соціального часу; опанування населенням нового дозвіллевого простору; співвідношення праці й дозвілля в житті людини, виникнення нових ціннісних орієнтацій стосовно оцінки способу життя. Оскільки Франція стає «лідером» у наданні вільного часу, то разом із цим, на думку

дослідника, в ній виникають нові економічні, соціальні, культурні, екологічні проблеми, пов'язані з проведенням дозвілля молоді. Він підкреслив, що стає необхідним їх наукове дослідження, створюються об'єктивні умови для інтенсивного розвитку дозвіллезнавства, соціології та менеджменту дозвілля [44, с. 36].

Науковий аналіз дозвіллевої діяльності розвивається у двох напрямках. Перший з них пов'язаний з вивченням її соціальної та організаційної структури, а другий – досліджуються тенденції розвитку дозвілля, виділяються типи дозвіллевої поведінки та аналізується їх еволюція.

Проблеми сучасного стану організації дозвіллевої діяльності широко досліджують німецькі вчені в межах соціології та психології вільного часу (німецька школа). Сьогодні дослідницькі пошуки німецьких психологів та соціологів можна визначити як синтез діалектичного взаємопроникнення психологічного та соціального в дозвіллі молоді. На їх думку, підсистеми дозвілля співвідносяться за принципом субсидіарності та організованості. Дія «вищої» підсистем вступає в силу лише тоді, коли «нижча» самостійно не спроможна реалізувати свої функції, відтак прямий контроль дозвілля замінюється на загальний, непрямий, довгостроковий. Така гнучка форма взаємодії підсистем дозволяє, як вважають німецькі психологи та соціологи ефективно здійснювати загальну соціальну мету організованого дозвілля [8, с. 414].

Вони також підкреслюють, що на зміст сучасної дозвіллевої діяльності населення Німеччини суттєво впливають нові громадські та соціальні рухи, оскільки останні здійснюють відчутний вплив на соціальне, релігійне, культурне, духовне, економічне та політичне життя країни. Відзначається посилення ролі «дозвіллевої складової» нових громадських та соціальних рухів, що, в свою чергу, веде за собою підвищення інтересу до дозвіллевої молодіжної політики. Тема організації дозвілля молоді шкільного віку розглядається в роботах Ф. Нейдхардта, І. Рашке, В. Ліппа [56, с. 12].

Своєрідним проявом нових соціальних рухів стали фонди та фундації

дозвіллевого та інклюзивно-туристичного спрямування, які вважались суто американським феноменом (американська школа). Саме американські дослідники ввели до наукового обігу термін «індустрія дозвілля», який був уведений представниками Франкфуртської філософської школи Максом Хоркмером і Теодором Адорно. Закінчення холодної війни це поняття набуло ще більшого поширення, бо значного поширення отримали нові форми дозвіллевої діяльності, такі, як телевізійні шоу, комп'ютерні ігри, відео зали та ін. Розвиток постіндустріального суспільства, спочатку в Європі і пізніше по всьому світу, нові комунікаційні технології привели до революції в дозвіллі частково перенесши його у віртуальний простір [78, с. 26].

Американські дослідники зазначають, що для молоді є велика кількість дозвіллевої продукції. Найбільш популярним серед дозвілевих індустрій стали телевізійні шоу та мережеві комп'ютерні ігри. Проблема впливу телебачення та інтернету на дозвілля молоді вивчається вже декілька десятиріч. Зазначимо, наприклад, що 20 років тому у дослідженні Б. Розенберга і Д. Вайта пропонувались дві точки зору на цю проблему. З одного боку ними визначалася оптимістична перспектива, що пов'язувалася з розвитком засобів мас-медіа та розважальної інтернет-продукції [23, с. 25]. З іншого підкреслювалося негативне відношення до них. До нашого часу ця суперечність зберігається. Тому Д. Вайтом доведено, що мас-медіа покращують дозвіллеву інтеграцію у світі, що телевізійні шоу розширюють інтелектуальний горизонт молодіжної аудиторії, виховують її, зближують через показ реальних життєвих подій. В той же час вони, як і інші засоби мас-медіа, виконують важливі дозвіллеві функції [23, с. 29].

З метою виділення основних напрямків молодіжного дозвілля, а також для вивчення сучасної ситуації в цій сфері у різних країнах Європи та Америки проводилось вивчення споживання телепродукції. Це дослідження проводилося завдяки великій групі науковців з 36 країн. Результати вивчення підтвердили гіпотезу, сутність якої полягала в тому, що телебачення та інтернет перетворилося на один із головних засобів проведення вільного часу

в світі. Вчені відзначили, що сучасне телебачення перебуває з постійному пошуку своєї аудиторії, вітч, переважно, орієнтоване на молодь. Воно характеризується швидким технологічним розвитком, зміною традиційних форм, появою сильного конкурента у вигляді нових ринків. Як зазначили вчені з США, Великобританії, Франції, Іспанії та інших країн, активні форми дозвілля допомагають розвивати у молоді потребу в спілкуванні з однолітками, підвищують самоконтроль, зменшують відчуття самотності та створюють можливості для встановлення контактів з іншими молодими людьми [12, с. 36].

На відміну від активних форм дозвілля, пасивний різновид відпочинку – телебачення та інтернет – мають і негативні риси. Так, наприклад, часто телепроекти, телешоу, віртуальні розважальні проекти неправдиво або напівправдиво відображають події реального життя. Найбільш значний їх недолік полягає в тому, що вони культивують агресивні відносини в середовищі дітей та молоді, що стають результатом спостереження актів насилля на телеекрані. Іншою проблемою, яка торкається не лише дітей та молоді, а й дорослих, полягає й у тому, що телебачення виробляє у людини роль пасивного «виключеного» відношення до життя [59, с. 65].

Збільшення соціальної ваги дозвілля та вільного часу, їх ролі в подальшому розвитку суспільства привело до значного зростання інтересу до проблем організації дозвілєвої діяльності у представників багатьох напрямків науки. Яскравим прикладом цього явища став розвиток географії дозвілля, інклюзивного туризму, які за останні десятиріччя набули характеру культурної індустрії. Починаючи з 80-х років ХХ сторіччя, цей аспект наукового пошуку значно розширювався. Понад 15 років географією дозвілля займаються такі вчені, як Вольф, Ралперт, Мейер та ін. Зазначена спеціальна наукова дисципліна вивчає проблему відношення між часом і відстанню в дозвілєвій діяльності її менеджмента та меркетинга. Представники наукової школи географії дозвілля, в цьому руслі, в США та Франції зосереджують свою увагу на декількох аспектах дозвілєвої діяльності. Визначальним, на їх

думку, є економічний, бо саме він пов'язаний з важливістю для регіональної й національної економіки, а також регіонального розвитку. Саме в такому ракурсі він цікавить вчених з точки зору розвитку дозвіллевих індустрій, пов'язаних із туризмом [28, с. 11].

Інший аспект – соціальний, оскільки представниками соціологічної, соціально-психологічної, соціально-антропологічної наук дозвіллева діяльність проявляє себе у таких категоріях, як час дозвілля, дозвіллева мобільність, дозвіллева міграція. Віртуальне дозвілля, як підкреслюють представники цих наук Т. Менчот, К. Левін, Д. Вольт, зобов'язане виникненням у сучасної урбанізованої людини потреби в компенсації своїх нереалізованих у повсякденному житті здібностей, інтересів, знань [21, с. 18].

Ще одним напрямком географії дозвілля виступає культурологічний аспект – в цьому випадку дозвілля розглядається як один з елементів мінливого культурного ландшафту. В свою чергу, економіка дозвілля, як наукова дисципліна, має завдання вивчити лише окремі аспекти дозвіллевої діяльності молоді людини, а саме, так звані «поза домашні» види діяльності (туризм, прогулянки, розваги, свята.) [4, с. 35].

Забезпечення організації дозвіллевої діяльності молоді шкільного віку враховує багато важливих факторів, що залежать від того, хто є учасником цієї діяльності. Тому певну кількість з них легко підрахувати або дати їй загальну оцінку. Зазначимо, що двома найбільш найважливішими чинниками, на які потрібно зважити, є час і відстань, абсолютний і відносний простір в дозвіллевій діяльності. Ці складові формування молодіжного дозвілля виявляють дуже цікаві відношення, і були глибоко і повно проаналізовані Руппертом і Мейером. Спираючись на науковий доробок цих австрійських дослідників у молодіжному дозвіллі можна визначити такі спектри: 1 – коротко-рангові види дозвіллевої діяльності; 2 – середньо-рангових види дозвіллевої діяльності; 3 – довго-рангові види дозвіллевої діяльності [49, с. 23].

Виходячи із розподілу видів дозвіллевої діяльності та відповідних

зразків поведінки молодих людей, розрізняють такі соціально-психологічні архетипи останніх: рекреаціоніст молода людина, яка шукає певних змін на короткій відстані за короткий проміжок часу; екскурсіоніст особа, що веде пошуки змін на певній відстані, але за певних обмежень у часі; турист – індивід, який переважно їде відпочивати за кордон або ж шукає якихось суттєвих змін зовнішніх обставин у своїй країні [8, с. 46].

Відповідно до такого підходу в науковій літературі виокремлюються три типи дозвіллєвих спектрів: рекреаційний, екскурсійний і туристичний. Відповідно визначаються і три територіально-організаційні рівні планування дозвілля: місцеве, регіональне та національне. При цьому, для кращого розуміння проблем розвитку дозвілля через його індустрії вітчизняні дослідники В.Й. Бочелюк, Г. Розовик, І. Божко, Д. Курахов пропонують провести аналіз активних дозвіллєвих індустрій окремих народів та країн різного рівня економічного та політичного розвитку. В цьому контексті вони приходять до висновку, що урядам держав доречно спонсорувати вивчення мистецьких, культурних, спортивних, туристичних дозвіллєвих технологій в своїх країнах, з урахуванням реальних потреб молоді [35, с. 22].

Вони зазначають, що нелегко прогнозувати складові впливу дозвіллєвих індустрій у майбутньому, а особливо тих, що впливають на відносини і поведінку молоді, в тому числі й шкільного віку, в різних регіонах світу. Інші дослідники – В. Харченко, І. Литвин, З. Корнев – наголошують на тому, що якість дозвілля буде залежати не лише від сьогоднішніх тенденцій, але й від соціальної політики різних країн щодо попередження негативних феноменів. Тут, на їх думку, можливе використання різних державних стратегій, що стануть концептуальною основою молодіжної політики. Перша з них має суто ліберальний характер, «оскільки передбачає державний, громадський і приватний патронаж індустрії дозвілля. Вона характерна для Японії. Урядовий патронаж в більшості випадків спрямований на захист і прискорення розвитку дозвіллєвих індустрій в цілому, а в окремих випадках – для надання

допомоги певним секторам індустрії дозвілля» [35, с. 74]. Щоб досягнути тієї чи іншої мети, за вказівкою К. Шерета, уряди вибирають найбільш ефективні в даній ситуації засоби, технології, інструментарії: а) безпосередній менеджмент; б) ліцензування; в) регулювання діяльності; г) субсидії; д) розвиток громадського дозвілля; громадських витрат на купівлю продукції дозвіллевих індустрій; е) організацію дозвіллевих досліджень.

Вагомі дослідження у сфері менеджменту та маркетингу дозвілля проводились протягом перших десятиліть ХХІ століття В.О. Грушиним, Л.А. Гордовим, Є.В. Клопенком. В ході їх наукових розвідок вивчалися такі питання як обсяг молодіжної культурно-дозвіллевої діяльності, моделі молодіжного дозвілля, вплив соціально-демографічних чинників на вибір форми дозвілля. Саме в цей час було закладено теорію постмодерного дозвіллезнавства [31, с. 62].

Вивчення молодіжного дозвілля відбувалось паралельно з дослідженням обсягів, структури та наповнення вільного часу. Суттєвий імпульс вивченню організації молодіжного дозвілля та визначенню його ролі надали дослідження вінницьких вчених під керівництвом В. Микитюка. Фундатором методологічних і методичних розробок дозвіллевого напрямку молодіжної політики був визначний професор М. Кисличний. Під його керівництвом колективом науковців – В. Петренком, К. Забіякою, В. Іваненком – були сформульовані мету та головні завдання культурно-масової роботи з молоддю шкільного віку [17, с. 38].

На теперішній час в Україні склалися декілька наукових напрямків, представники яких вивчають проблеми теорії та практики дозвіллезнавства. Серед них важливе місце належить Київській школі, яку започаткували Н.М.Тарасюк, І.Є.Раніш, О.В.Сасихов, Г.М.Загадарчук, Н.М. Цимбалюк. Виходячи з головних принципів теорії соціально-адекватного менеджменту та концепції масового обслуговування, представники цієї школи вивчали теоретичні основи культурно-дозвіллевої діяльності; нові культурно-дозвіллеві технології; досліджували специфіку її організації в зарубіжних

країнах; особливості культурно-дозвіллевої діяльності різних верств населення; займались науковим забезпеченням основ нової державної політики в галузі культури; дозвіллеві уподобання молоді, сільських мешканців, інтелігенції, студентської сім'ї тощо [18, с. 61]. Основні зусилля цих науковців були спрямовані на вивчення дозвіллевої культури сільської молоді шкільного віку. Специфіка наукового доробку представників цієї школи полягає в тому, що вони розвивали теорію дозвіллевої діяльності у тісному зв'язку з психологією та педагогікою. Проблемам розроблення комплексної системи молодіжної роботи у культурно-спортивному комплексі сільської місцевості регіонів України та дослідженню умов забезпечення організації дозвілля сільської молоді присвячено серію робіт київських вчених, на зламі XX-XXI ст. За останні роки авторський колектив у тому ж складі видав низку монографій, присвячених різним аспектам ролі самодіяльного аматорського руху в сфері дозвілля [60, с. 44].

Такими молодими вінницькими дослідниками як Ю.М. Ключко, Н.В. Самойленко, І.В. Сорока декілька років тому була започаткована нова тематика, пов'язана з дослідженням проблеми моделювання культурних процесів, дозвіллевих технологій та організаційно-методичних форм роботи. Сучасний етап розвитку теорії культурно-дозвіллевої діяльності в Україні пов'язаний з проведенням цими науковцями серії соціологічних досліджень нової соціокультурної реальності та вивченням проблем її модернізації. Їх зусилля у довоєнний час спрямовані на розв'язання суперечностей між культурними потребами та інтересами української молоді і можливістю їх задоволення у закладах культури [15, с. 69].

Особливістю розв'язання проблем культурно-дозвіллевої діяльності в умовах карантину поов'язаного з епідемією COVID-19 стало реформування і модернізація системи в напрямі подальшого урізноманітнення дистанційних форм організації дозвілля, що відбувалося з урахуванням специфіки епідемічної ситуації в різних регіонах України. В руслі цього була розроблена низка регіональних програм, однією з яких є «Молодь і

дозвілля».

Реалізація програми передбачала низку кроків: 1) дослідження поглядів на подальший розвиток дозвілля фахівців, держаних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, які займаються організацією культурно-дозвіллевої діяльності на місцях; 2) вивчення культурно-дозвіллевої ситуації в Україні в умовах епідемії COVID-19; 3) визначення впливу загальної соціально-економічної кризи на стан культурно-дозвіллевої сфери в містах та сільській місцевості; 4) аналіз культурно-дозвіллевих пріоритетів молоді; 5) визначення найтиповіших характерних ознак перспективних моделей закладів дозвілля клубного та просторового типів [69, с. 34].

Таким чином, окремі аспекти теми нашої магістерської роботи розкриті в дослідженнях з менеджменту та маркетингу дозвілля, соціології та психології молоді, теорії та практики дозвілезнавства, молодіжної політики, публічного управління такими фахівцями як Ю.М. Ключко, Н.В. Самойленко, І.В. Сорока, В. Харченко, І. Литвин, З. Корнєв, К. Жигульський, Ж. Фурастьє, Ж. Дюмазед'є, К.Робертс, С.Р.Паркер, О. Салаї та іншими. Особливо глибоко та розлого ними висвітлені питання сутності дозвілля і дозвіллевої діяльності, класифікацію функцій та принципів відпочинку, форм проведення вільного часу, виховання і соціалізації молоді, психології учнів старших класів загальноосвітніх шкіл, еволюції концепції державної молодіжної політики в Україні та розвинених країнах Європи та Америки. Втім, проблема публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку на тепер не стала предметом окремого системного наукового дослідження, що лише підсилює актуальність нашої магістерської роботи.

1.2. Уточнення змісту понять «дозвілля», «молодь», «молодіжна політика»

Розкриття теми публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку передбачає попереднє ознайомлення з сукупністю понять та категорій, визначення яких відповідає одному із завдань нашої магістерської роботи. Серед них головними, на нашу думку, виступають дозвілля-форми дозвілля-дозвіллева діяльність-дозвіллезнавство-молодь-молодь шкільного віку-молодіжна політика-молодіжна робота-управління-організація-публічне управління-публічне адміністрування-механізм публічного управління. Вважаємо доцільним перейти до їх розкриття [16, с. 48].

Дозвілля – це сукупність занять у вільний час, за допомогою яких задовольняються безпосередні фізичні, психічні і духовні потреби, в основному відновлювального характеру. Воно створює умови для духовного розпитку особистості, обміну, засвоєння та створення нових духовних цінностей і є засобом соціалізації особистості [25, с. 45].

Дозвілля як складова часового простору передбачає розподіл бюджету часу людини на робочий та неробочий. Відповідно до цієї концепції, дозвілля ототожнюється з позаробочим часом, вивчається як вільний час людини і набуває характерних ознак вільного часу людини в цілому; розглядається як істотна складова вільного часу, що звільняє людину від усіх побутових, робочих та сімейних обов'язків, має рекреаційне та розважальне наповнення. Відповідно до кількісної концепції, дозвіллевий час використовується людиною за її власним бажанням.

Дозвілля як психологічний стан людини розглядається крізь емоційне сприйняття людиною дозвіллевих занять. Згідно з цією концепцією, дозвіллевими вважаються лише ті види діяльності, що сприймаються людиною позитивно [37, с. 18].

Форми дозвілля – це сукупність умов, способів, технологій організації та проведення вільного часу. В науковій літературі виокремлюють наступні

форми дозвілля: пасивний відпочинок як найпростіший рівень дозвілля, то не має перспективних цілей, дозволяє звільнитися від виробничої перевтоми, побути у спокої, психологічно розслабитися; пасивне дозвілля є складовою життя людини; розважальне дозвілля включає прогулянки, спортивні та видовищні шоу, відвідування театрів, ігри, рекреаційні заходи і сприяє емоційній та фізичній розрядці; розважальне дозвілля вимагає від людини певної підготовки, вольових зусиль, застосування фізичних та психічних сил; пізнавальне дозвілля передбачає активну участь людини у дозвіллевій діяльності, спілкування в хобі-групах, з однодумцями, формує світогляд людини, розвиває її духовний світ, соціальні зв'язки та творчі уподобання; творче дозвілля характеризується духовною насиченістю, соціальною активністю, сприяє культурному збагаченню, створенню нових духовних цінностей. До індустрії дозвілля відносяться підприємства (організації, заклади), що мають за мету створити умови для ефективного відпочинку [64, с. 21].

Дозвіллева діяльність – це різновид діяльності, що здійснюється у вільний для людини час, надає свободу вибору дозвіллевих занять та участі в них, зміст дозвіллевої діяльності нерегламентований і не запрограмований; багатоманітність видів дозвіллевої діяльності, синтетичність та великий діапазон, дозволяють інтегрувати різні види дозвіллевої діяльності, створюють підвищені можливості для вияву й розвитку творчого потенціалу людини, залучення до кращих досягнень світової культури [72, с. 13].

Дозвіллева діяльність відрізняється від інших видів життєдіяльності людини тим, що здійснюється відповідно до потреб індивіда, з метою отримання задоволення.

Дозвіллева діяльність характеризується специфічними ознаками, пріоритетними серед яких слід назвати: свободу вибору дозвіллевої діяльності, свободу від обов'язків; добровільну участь в дозвіллевій діяльності; бажання отримати радість та задоволення; самодостатність та самотинність; компенсійність дозвілля [55, с. 24].

Дозвіллезнавство – це галузь науки, яка вивчає життєдіяльність, відносини й організацію людей у сфері вільного часу. Вільний час – це не самоціль. Дійсну цінність він набуває лише тоді, коли використовується для всебічного розвитку особистості [3, с. 35].

Молодь – це суспільно-диференційована соціально-демографічна спільнота, якій притаманні специфічні фізіологічні, соціально-психологічні, теоретико-пізнавальні, культурно-освітні та інші властивості, що характеризують її біосоціальне дозрівання як здійснення самовиразу її внутрішніх сутнісних сил і соціальних якостей [1, с. 56].

Визначення поняття «молодь» є предметом дискусій. Перш за все, дискусійним є питання визначення відповідних вікових меж. Межі молодіжного віку окреслюються особливостями підготовки і вступу юнаків і дівчат у продуктивне життя, що фіксується у відповідних нормативно-правових актах. В них обумовлюються право і можливість молодих людей провадити самостійну професійну діяльність, створювати сім'ю, відповідати за свої вчинки. ООН та ЮНЕСКО вважають молоддю юнаків і дівчат віком від 17 до 25 років. Соціологи деяких країн, США, наприклад, період молодості визначають з 12 до 24 роки. При цьому, у тих же США поділяють молодь на «юнацтво» (12 – 18 років) і «молодих дорослих» (18 – 24 роки) [2]. У Законі України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді» із змінами, внесеними згідно з Законом від 23 березня 2004 року, говориться: «Молоддю вважаються громадяни віком від 14 до 35 років» [3, с. 43].

Молодь – це соціально-демографічна група, відокремлена на основі сукупності вікових характеристик і особливостей соціального стану.

Молодість охоплює період життя від 14 до 35 років:

– від 14 до 17 років – рання (перша) юність, або старший шкільний вік (цей період пов'язаний з інтенсивними пошуками свого місця у світі, із намаганнями збагнути сутність світу – одразу і назавжди, із побудовою власного відношення до всіх явищ дійсності, котре базується на певній

індивідуалізованій картині світу);

– від 17 до 21 року – юність, або друга юність (цей вік є періодом першого випробування власних сил і здібностей людини, коли вона розкриває свій потенціал на певному шляху творчого життєдіяння; відбувається професійне самовизначення);

– від 21 до 35 років – період молодості, або першої дорослості (у цей вік людина досягає певного піку своїх можливостей; саме характер і обсяг її досягнень постають факторами кризи 30-и років, котра звично складається із загострення проблем наслідків професійного визначення, побудови сімейного життя, загального самоствердження).

Молодь шкільного віку – це велика соціальна група віком від 14 до 17 (18) років представники якої навчаються у закладах загальної середньої освіти (гімназіях та ліцеях). В законодавстві України по відношенню до цієї спільноти використовується поняття вікового змісту – рання (перша) юність, або старший шкільний вік [57, с. 72].

Молодіжну політику в Україні можна визначити як діяльність держави щодо молоді, її становлення та всебічного розвитку. Молодіжна політика поширюється на членів українського суспільства віком від 14 до 35 років, незалежно від місця походження, соціального та майнового стану, мови, раси, статі, освіти та релігії [18, с. 12].

Державна молодіжна політика – це системна діяльність держави у відносинах з особистістю, молоддю, молодіжним рухом, що здійснюється в законодавчій, виконавчій, судовій сферах і має на меті створення соціально-економічних, політичних самовизначень, інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу як у власних інтересах, так і в інтересах України. Вона являє собою діяльність держави, органів місцевого самоврядування та громадського сектору, спрямована на створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов і гарантій для соціалізації та інтеграції молоді в суспільні процеси [39, с. 84].

Молодіжну роботу – це публічно-управлінський інструмент для особистісного розвитку, соціальної інтеграції та активного громадянства молодих людей [24, с. 48].

Дозвіллевий напрям молодіжної політики – це складова державної молодіжної політики, реалізація якої створює умови та забезпечує розвиток духовних, соціальних, культурних якостей громадян віком від 14 до 35 років у їх вільний час засобами та механізмами публічно-управлінського характеру [19, с. 24].

Форма організації дозвілля молоді (молодіжний дозвіллевий простір, молодіжний простір) – це приміщення або вільний простір, створений задля всебічного розвитку особистості, інтелектуального самовдосконалення та гуманізації способу життя молодого покоління. Вона забезпечує ефективне впровадження правових, соціально-економічних, інформаційних, освітніх та організаційно-методичних заходів у контексті реалізації молодіжної політики [12, с. 40].

Управління – це процес планування, організації, мотивації та контроль організації з метою досягнення координації людських, фінансових, природних і технологічних ресурсів, необхідних для ефективного виконання завдань.

Організація – одна з головних функцій управління, в межах якої здійснюється розподіл робіт поміж окремими робітниками та їх групами та узгодження їх діяльності. Це також соціальне утворення, яке об'єднує багато людей, діяльність яких має певну суспільно корисну мету й певним чином координується. В українському законодавстві організації, які мають статус юридичної особи, називаються підприємствами. Організації поділяються на формальні та неформальні. Формальні організації – це такі організації, в яких діяльність людей організовується свідомо й регламентується певними законами, наказами, обов'язками і т.д. Неформальні організації виникають і функціонують спонтанно [16, с. 54].

Публічне управління – це владний вплив на життєздатність людей з

боку органів державної влади, місцевого самоврядування та громадських організацій шляхом застосування сукупності методів (економічних, адміністративних, інформаційно-психологічних та ін.) з метою досягнення цілей суспільного розвитку [31, с. 42].

Механізм публічного управління є сукупністю політичних, економічних, організаційних, мотиваційних та правових засобів впливу суб'єкту управління (органів публічної влади та місцевого самоврядування) на об'єкти управління (суспільство, громади, організації, індивіди) [58, с. 27].

Публічне адміністрування – регламентована законами та іншими нормативно-правовими актами діяльність суб'єктів публічного управління, пов'язана з реалізацією управлінських функцій способами, визначеними в інструкціях, регламентах і процедурах, яка концентрується на впровадженні в життя директив, розпоряджень, наказів тощо [31, с. 83].

Отже, ключовими поняттями магістерської роботи стали дозвілля, форми дозвілля, дозвіллева діяльність, дозвіллезнавство, молодь, молодь шкільного віку, молодіжна політика, молодіжна робота, управління, організація, публічне управління, публічне адміністрування, механізм публічного управління. Уточнення їх визначень стало невід'ємною складовою характеристики методологічних засад дослідження публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку, а також основою для розкриття теоретичних і праксеологічних аспектів теми.

1.3. Принципи та методи дослідження публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку

Вивчення процесів та явищ в сфері публічного управління та адміністрування має відбуватись за принципами наукового пізнання. Науковий рівень пізнання починається з фактів, емпіричних (дослідних) даних, а потім виявляючи їх зв'язок, поступово створює систему знань про сутність об'єкта, його структуру та функції. Тобто, науковий рівень пізнання

– це цілеспрямована діяльність людей, орієнтована на виявлення закономірностей світу і пошук істини.

Актуальність дослідження наукових принципів та методів пізнання системи публічного управління та адміністрування обумовлена високою вірогідністю отримання неістинних знань в процесі пізнання, викривлення фактів та закономірностей розвитку суспільства [32, с. 73].

Аби знання отриманні в ході наукового пізнання були істинними вони мають відповідати певним вимогам – принципам.

Принцип (лат. *Principium* – начало, основа) – це твердження, яке сприймається як головне, важливе, суттєве, неодмінне або, принаймні, бажане [19, с. 54]. Слід розрізняти наукові принципи та принципи, якими керується людина у повсякденному житті [79, с. 53].

Якщо у повсякденному житті принципами називають внутрішні переконання людини, ті практичні, моральні та теоретичні засади, якими вона керується в житті, в різних сферах діяльності, то у науці принципи – це загальні вимоги до побудови теорії, сформульовані як те первинне, що лежить в основі певної сукупності фактів. При характеристиці різноманітних систем принципи відображають ті суттєві характеристики, що відповідають за правильне функціонування системи, без яких вона не виконувала б свого призначення [55, с. 46].

При дослідженні публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку як системи були використані такі наукові принципи:

Принцип науковості передбачає примат об'єктивного наукового знання над певними тимчасовими кон'юнктурними інтересами тих або інших класів, соціальних груп чи окремих дослідників, адже наукова істина при аналізі, поясненні та прогнозуванні явищ і процесів повинна стояти вище над усе [57, с. 29]. Цей принцип дозволяє розглядати публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку у відриві від політичних, економічних вподобань дослідника. З принципом науковості

споріднений принцип об'єктивності.

Принцип об'єктивності передбачає неупередженість дослідника, його здатність до критичного осмислення об'єктивних фактів та процесів без врахування особистих інтересів та вподобань. Принцип об'єктивності не виключає можливості існування власної думки у дослідника, але ґрунтуватись вона повинна на об'єктивних фактах та умовиводах. Він був використаний для характеристики організаційно-правових засад реалізації дозвіллевої складової державної молодіжної політики, публічно-управлінських механізмів організації дозвілля молоді шкільного віку, функцій та форм організації дозвілля молоді шкільного віку [27, с. 30].

Принцип всебічності дослідження публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку також став у нагоді при написанні кваліфікаційної роботи магістра. Основний зміст його полягає у тому, щоб аналізувати предмет дослідження не сам по собі, а у взаємозв'язках і взаємодії з іншими, близькими до нього суспільними явищами. Причому мають бути забезпечені повнота і всебічність дослідження, а це вимагає розгляду регіонального механізму соціального захисту населення з точки зору не якогось окремо взятого аспекту, а з урахуванням усіх аспектів, що формують загальне бачення досліджуваних явищ. Мова йде про багатоаспектність у дослідженнях, адже коли наука зосереджує увагу лише на певних ознаках або властивостях явища та ігнорує інші як нібито несуттєві і побічні, то вона неодмінно потрапляє у глухий кут [37, с. 89].

Таких ситуацій можна уникнути при плюралістичному підході, завдяки якому враховуються не тільки суперечливі погляди на одне і те саме суспільне явище, а й неоднакові уявлення щодо його походження, сутності, соціальної спрямованості, структури, шляхів розвитку. Завдяки всебічності і плюралістичності у підходах до пізнання загальних закономірностей існування держави і права теорія створює найбільш оптимальну систему знань, у якій віддзеркалюються об'єктивні дані про реальну дійсність [19, с.

89].

Принцип історизму, який вимагає розгляду явищ та процесів в системі публічного управління у розвитку та історичному взаємозв'язку, а не тільки з точки зору їх сучасного стану. Дуже важливими є питання щодо причин та умов виникнення соціального захисту населення, основних факторів його становлення та розвитку, а також аналіз останніх з урахуванням сучасного стану і майбутньої еволюції [32, с. 63].

Принцип комплексності дозволяє дослідити публічно-управлінське забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку не лише з позицій управлінської науки, а інших наук – філософії, політології, дозвіллезнавства, соціології молоді, юридичної науки. Цей принцип дозволяє висвітлити основні, найбільш загальні питання, які стосуються публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку, співвіднести останні з вузькими питаннями і знайти найоптимальніше їх вирішення.

Метод (від грецької *metodos*) у широкому розумінні слова – «шлях до чогось», шлях дослідження, шлях пізнання, теорія, вчення, свідомий спосіб досягнення певного результату, здійснення певної діяльності, вирішення певних задач. Він виступає як сукупність певних правил, прийомів, способів, норм пізнання і дії [19, с. 14].

У структурі загальнонаукових методів можна виділити такі три рівні:

1. Методи емпіричного дослідження.
2. Методи теоретичного пізнання.
3. Загальнологічні методи і прийоми дослідження [19, с. 23].

При дослідженні публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку використовувались такі загальнонаукові методи та прийоми:

Аналіз – це поділ об'єкта на складові частини з метою їх самостійного вивчення. Застосування цього методу дозволило розглянути функції та форми організації дозвілля молоді шкільного віку. Синтез – являє собою метод протилежний до аналізу. Це об'єднання, реальне і розумове, різних

сторін, частин предмета в єдине ціле. Використання його стало у нагоді під час написання проміжних та кінцевих висновків кваліфікаційної роботи магістра [19, с. 39].

Абстрагування – це процес мисленевого відволікання від ряду властивостей і відносин явища, яке вивчається, з одночасним виділенням властивостей (насамперед, суттєвих, загальних), що цікавлять дослідника. Так, в магістерському дослідженні увага акцентувалась на організації дозвілля молоді шкільного віку [23, с. 54].

Узагальнення – це процес становлення загальних властивостей і ознак предметів. Воно тісно пов'язано з абстрагуванням. Гносеологічною основою узагальнення є категорії загального та одиничного. Цей метод дозволяє узагальними знання про публічно-управлінські механізми організації дозвілля молоді шкільного віку. Серед методів теоретичного та емпіричного пізнання в магістерській роботі використались такі:

Гіпотетико-дедуктивний метод – це метод наукового пізнання, сутність якого полягає у створенні системи дедуктивно пов'язаних між собою гіпотез, з яких виводяться твердження щодо емпіричних фактів. Використання цього методу теоретичного пізнання дозволило сформулювати рекомендації щодо підвищення якості організації дозвілля молоді шкільного віку на державному рівні, регіональному та місцевому рівнях [66, с. 58].

Сходження від абстрактного до конкретного – це метод теоретичного дослідження і викладу, який полягає у русі наукової думки від вихідної абстракції (однобічне, неповне знання) через послідовні етапи поглиблення і розширення пізнання до результату – цілісному відтворенню у теорії предмета, що досліджується. Використання цього методу пізнання дозволило виявити практичні засади реалізації дозвіллевого напрямку молодіжної політики [25, с. 41].

Порівняння – це пізнавальна операція, що лежить в основі умовиводів щодо схожості чи відмінності об'єктів (або ступенів розвитку одного й того ж об'єкта). За допомогою порівняння виявляють якісні й кількісні

характеристики предметів.

Не менш значущим під час написання кваліфікаційної роботи магістра став метод класифікації. Сутність його полягає у сукупності правил розподілу заданої чисельності і результат розподілу на підчисельність. Ми використали його під час виокремлення різновидів публічно-управлінських механізмів та форм організації молодіжного дозвілля. Крім того, ми застосували й логічний метод, який дозволив формувати положення на основі певних умовиводів, використання розумової діяльності та допоміг виробляти раціональні прийоми розвитку публічно-управлінських процесів [64, с. 13].

Для характеристики стану наукової розробки теми публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку нами був застосований історичний метод дослідження, який заснований на вивченні виникнення, формування та розвитку наукового доробку з теми у хронологічній послідовності. Завдяки використанню історичного методу досягається поглиблене розуміння суті проблеми і з'являється можливість формулювати більш обґрунтовані рекомендації з оптимізації організації дозвілля молоді шкільного віку [32, с. 22].

Відтак, в основу розкриття теми публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку покладені принципи системності, об'єктивності, багатофакторності, неупередженості та історизму. Їх реалізація стала можливою завдяки використанню таких наукових та філософських методів як аналіз, синтез, індукції, дедукції, логічного, класифікації, історичного, порівняння, абстрагування, узагальнення.

Таким чином ми виявили, що окремі аспекти теми нашого дослідження розкриті в працях з менеджменту та маркетингу дозвілля, психології та соціології молоді, теорії та практики дозвілезнавства, молодіжної політики, публічного управління. Науковцями розкриті такі питання як сутність дозвілля та дозвіллевої діяльності, класифікація функцій та принципів відпочинку, форми проведення вільного часу, виховання і соціалізації

молоді, психології учнів старших класів загальноосвітніх шкіл, еволюції концепції державної молодіжної політики в Україні та розвинених країнах Європи та Америки. Виявлено, що проблема публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку на тепер не стала предметом окремого системного наукового дослідження. Ми уточнили зміст таких понять як «дозвілля», «форми дозвілля», «дозвіллева діяльність», «дозвіллєзнавство», «молодь», «молодь шкільного віку», «молодіжна політика», «молодіжна робота», «управління», «організація», «публічне управління», «публічне адміністрування», «механізм публічного управління». Крім того, охарактеризували використані під час написання принципи та методи наукового пізнання, а саме системності, об'єктивності, багатофакторності, неупередженості та історизму, аналіз, синтез, індукції, дедукції, логічного, класифікації, історичного, порівняння, абстрагування, узагальнення. Отже, завдання до першого розділу нами повністю виконані.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО- УПРАВЛІНСЬКОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ МОЛОДІ ШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Організаційно-правові засади реалізації дозвіллевої складової державної молодіжної політики

Якщо виходити з норм існуючого законодавства, то молодіжну політику можна охарактеризувати як складну та багатогранну систему взаємовідносин між молоддю та іншими учасниками соціально-політичного процесу розробки і впровадження молодіжної політики. При цьому, в європейській практиці встановлено, що вона передбачає активну участь молодого покоління, в тому числі шкільного віку, у питаннях державного будівництва. Створення, реалізація та контроль молодіжної політики у суспільстві здійснюється у всіх сферах з урахуванням інтересів молоді віком від 14 до 35 років та інтересів усіх суб'єктів, залучених до неї. Через впровадження напрямів молодіжної політики, в тому числі й дозвіллевого, з'являється можливість активної участі молоді у формуванні держави та використанні її потенціалу для потреб соціуму [36, с. 84].

Крім того, у відповідності із змістом Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні», державна молодіжна політика може бути визначена як системна діяльність держави у відносинах з особистістю, молоддю, молодіжним рухом, що здійснюється в законодавчій, виконавчій, судовій сферах і має на меті створення соціально-економічних, політичних самовизначень, інтелектуального, морального, фізичного, культурного та дозвіллевого розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу як у власних інтересах, так і в інтересах України [4, с. 10].

Об'єктом молодіжної політики виступає молодь як соціальна група певного віку, від 14 до 35 років, головний людський ресурс для розвитку,

позитивних соціальних змін і технологічних інновацій, основна національна цінність держави. Корегуючи його по відношенню до об'єкту нашої магістерської роботи підкреслимо, що це молодь, яка навчається у загальноосвітній середній школі 14-18 років, відповідно. В свою чергу, суб'єктами молодіжної політики є державні та регіональні органи влади, громадські організації та об'єднання, профспілки, політичні партії, соціальні інституції медицини, освіти, культури, науки, міжнародні організації, окремі громадяни і безпосередньо молодь [9, с. 22].

Вплив держави як основного суб'єкта молодіжної політики, в тому числі у дозвіллевому її напрямку, на молодь здійснюється відповідно до основних завдань молодіжної політики: а) створення умов для залучення молоді до громадського, політичного, соціально-економічного, культурного та дозвіллевого життя суспільства, популяризація ролі та важливості участі молоді у процесі ухвалення рішень; б) підтримка молоді в реалізації її соціально-економічного потенціалу, питань професійного розвитку, працевлаштування, задоволення освітніх, медичних, культурних, дозвіллевих та інших потреб; [37, с. 11]. в) формування громадянської, національної та соціокультурної ідентичності української молоді; г) сприяння розвитку молодіжних громадських об'єднань, молодіжних центрів, посилення їхньої ролі у процесі соціалізації та культурно-дозвіллевого розвитку молоді; д) розвиток молодіжної організаційної структури та інфраструктури; е) розвиток міжрегіонального, національного та міжнародного молодіжного співробітництва. На сучасному етапі розбудови державності в Україні молодіжна політика вміщує наступні пріоритетні напрями: здоровий спосіб життя, зайнятість молоді, патріотичне виховання та залученість молоді до молодіжної політики і молодіжної роботи, а також організація культурного дозвілля [37, с. 31].

При цьому, молодіжна політика в Україні здійснюється з дотриманням низки базових принципів: 1) принципу рівності прав молоді, в тому числі шкільного віку, що означає недопущення надання привілеїв чи встановлення

обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, мови, етнічного чи соціального походження, сімейного чи майнового стану, місця проживання або іншими ознаками. Молодь має право на рівний доступ до відповідних програм та послуг, незалежно від зазначених характеристик [9, с. 81]; 2) принцип субсидіарності, який означає, що найбільше повноважень мають ті органи влади, які є найближчими до молоді і на рівні яких вирішення завдань та надання послуг є менш ресурсовитратними та більш ефективними; 3) принцип наукової обґрунтованості сутність якого передбачає врахування статистичної інформації, соціологічних досліджень та формування загальної стратегії щодо того, в якому напрямі буде відбуватися реалізація молодіжної політики; 4) принцип ефективності та результативності реалізація якого означає, що при складанні програм та розробці заходів молодіжної політики всі її суб'єкти мають обґрунтувати максимальне досягнення цілей при залученні мінімального обсягу ресурсів; 5) принцип участі молоді передбачає створення механізмів та гарантій залучення останньої до прямої участі у формуванні та реалізації молодіжної політики, повагу до поглядів та переконань молоді; 6) принципи міжвідомчої та міжсекторальної взаємодії, що означають залучення органів державної влади та органів місцевого самоврядування, суб'єктів молодіжної роботи, будь-яких інших зацікавлених сторін до формування та реалізації молодіжної політики [9, с. 81]. Дотримання цих принципів молодіжної політики забезпечує здійснення комплексу заходів, спрямованих на задоволення потреб, запитів, бажань та інтересів молоді, а також формування її активної громадської позиції та розвиток її потенціалу.

У розвитку організаційних засад та інституціонально-структурної складової реалізації молодіжної політики і забезпечення організації її дозвілленого напрямку можна виокремити декілька етапів [21, с. 41].

На першому етапі, у липні 1996 року на базі Міністерства України у справах сім'ї, молоді і спорту, Комітету у справах неповнолітніх Кабінету

Міністрів України, Комітету у справах жінок, материнства і дитинства при Президентові України Указом Президента України Л.Д. Кучми було засновано Міністерство України у справах сім'ї та молоді. Після ряду реорганізацій, протягом другого етапу – з 1999 року Державний комітет України у справах сім'ї та молоді, з 2000 року Державний комітет молодіжної політики, спорту і туризму України [33, с. 51].

Третій етап розпочався з виходом у світ Указу Президента України від 22 листопада 2001 року № 1132 – з метою здійснення ефективної цілісної державної соціальної політики, спрямованої на поліпшення становища сімей, молоді та дітей, відбулося відновлення діяльності Державного Комітету України у справах сім'ї та молоді, який діє відповідно до Положення, затвердженого Указом Президента України від 15 квітня 2002 року № 340 [19, с. 75].

Наприкінці третього етапу з метою підвищення ефективності реалізації основних завдань державної політики України з питань сім'ї, дітей та молоді, конституційного обов'язку держави щодо охорони сім'ї, дитинства, материнства і батьківства, забезпечення соціального становлення і розвитку молоді та відповідно до пункту 15 статті 106 Конституції, Президент України підписав Указ про перетворення Державного комітету України у справах сім'ї та молоді у Міністерство України у справах сім'ї, дітей та молоді [61, с. 14].

Четвертий етап охопив час від 2005 до 2013 рр. В межах його відповідно до Указу Президента України В.А. Ющенко від 26 лютого 2005 року № 381/2005 «Про Міністерство України у справах молоді та спорту» Міністерство України у справах сім'ї, дітей та молоді та Державний комітет України з питань фізичної культури і спорту реорганізовано у Міністерство України у справах молоді та спорту. Згідно із змістом Указу Президента України від 18 серпня 2005 року № 1176 «Про Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту» [56] Міністерство України у справах молоді та спорту перейменовано у Міністерство України у справах сім'ї, молоді та

спорту. 3 грудня 2010 року реорганізовано в міністерство освіти та науки, молоді та спорту України [6, с. 27].

Початок сучасного п'ятого етапу припадає на 3 липня 2013 року, коли останнє було перейменовано в Міністерство молоді та спорту України.

Згідно із нормативно-правовими засадами Міністерство молоді та спорту України здійснює заходи щодо адаптації законодавства України до законодавства Євросоюзу, а також імплементації в національне законодавство положень міжнародних договорів, суб'єктом яких є Україна, готує пропозиції щодо розвитку міжнародного співробітництва та укладення міжнародних договорів України. Міністерство на основі і на виконання актів законодавства видає накази, організовує і контролює їх виконання. На чолі його знаходиться міністр, який має заступників. У міністерстві для погодженого вирішення питань утворюються колегія, комісії, а також наукові, науково-консультативні ради та інші органи дорадчого, представницького та координаційного характеру [31, с. 12].

Всі напрямки молодіжної політики, в тому числі й дозвіллевий, на обласному рівні здійснюють управління молоді, фізичної культури та спорту. На відповідній території управління виконують програми і здійснюють заходи, спрямовані на забезпечення розвитку фізичної культури та спорту, рівних прав і можливостей для участі жінок та чоловіків у політичному, економічному і культурно-дозвіллевому житті, сприяють соціальному становленню та розвитку дітей і молоді [58].

Управління у своїй діяльності керуються Конституцією України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства, розпорядженнями голови обласної військової адміністрації, рішеннями відповідного органу місцевого самоврядування, а також положенням про управління [27, с. 102].

Нижня ланка закладів та організацій, через які відбувається забезпечення організації дозвілля молоді, в тому числі й шкільного віку і через які відбувається реалізація молодіжної політики є дуже розгалуженою.

На рівні міських громад та об'єднаних територіальних громад до її складу входять позашкільні навчально-виховні заклади. До останніх належать школи мистецтва, станції, палаци, будинки, клуби й центри дитячої, юнацької творчості, дитячо-юнацькі спортивні школи, студії, бібліотеки, оздоровчі та інші заклади. Їх поділяють на профільні та комплексні [11, с. 74].

Невідомою складовою закладів дозвіллевого характеру нижньої ланки є спортивні громади. До їх складу приймають з 14 років. Але заняття з дітьми організуються і з більш раннього віку. Зазначимо, що формами організації занять в спортивних громадах виступають спортивні секції, секції загальної фізичної підготовки, дитячо-юнацькі спортивні школи, табори, спортивні школи молоді.

Культурно-дозвіллева складова, в організаційному відношенні, об'єднує у собі будинки та палаци дитячої творчості. В них здійснюється організація та діяльність творчих колективів художньої самодіяльності, клубів любителів природи, гуртків тощо. Крім того, центри і станції юних техніків проводять серед молоді шкільного віку роботу в галузі техніки, організують радіотехнічні, авіамоделльні гуртки, центри фотолюбителів, телемеханіки та інші. Центри і станції юних натуралістів мають на меті виховання в молоді шкільного віку любові й інтересу до природи, формування у них умінь і навичок дослідницької роботи. Центри та станції юних туристів організують подорожі школярів старших класів за межі постійного проживання для відпочинку і вивчення рідного краю та інших країн. Дитячі бібліотеки надають практичну допомогу учням у засвоєнні ними знань з основ наук, сприяють розвитку любові до книги, читацьких інтересів, вихованню читацької культури [53, с. 114].

Функціонування охарактеризованої вище структури закладів публічного управління та адміністрування, через які відбувається реалізація дозвіллевої складової молодіжної політики здійснюється на основі складної законодавчої і нормативно-правової системи. Початок її формування припав

на 15 грудня 1992 р., коли Верховна Рада України прийняла Декларацію «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні», а 5 лютого 1993 р. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні». Останні слід вважати базовими нормативними документами сучасної молодіжної політики [25, с. 111].

Нормативно-правову базу, якою здійснюється регламентація дозвіллезового напрямку молодіжної політики можна поділити на дві частини. По-перше – це акти, які безпосередньо стосуються реалізації молодіжної політики. По-друге – акти, що регламентують різні сфери громадського повсякденного життя й орієнтовані, насамперед, на молодь, в тому числі й шкільного віку [71, с. 48].

До складу першої групи належать Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» від 15 грудня 1992 року № 2859-ХІІ (зі змінами), Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 5 лютого 1993 року № 2998-ХІІ (зі змінами), Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» від 1 грудня 1998 року № 281-ХІV (зі змінами), Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» від 21 червня 2001 року № 2558-ІІІ (зі змінами), Закон України «Про Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004 – 2008 роки» від 18 листопада 2003 року № 1281-ІV (зі змінами) [22], Закон України «Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем з наданням дотації роботодавцю» від 4 листопада 2004 року, № 2150-ІV (дію Закону зупинено на 2007 рік, на 2006 рік) [10], Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо реалізації державної молодіжної політики та підтримки молодіжних громадських організацій» від 6 жовтня 1999 року № 1284/99, Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення працевлаштування молоді» від 6 жовтня 1999 року № 1285/99 [59], Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо державної підтримки обдарованої молоді» від 24 квітня 2000 року № 612/2000 [56], Указ Президента України «Про

додаткові заходи щодо реалізації державної молодіжної політики» від 29 березня 2001 року № 221/2001 [11].

У свою чергу, другу групу складають Розпорядження Президента України «Про сприяння розвитку молодіжного житлового будівництва» від 6 жовтня 1999 року № 244/99-рп, Розпорядження Президента України «Про заходи щодо дальшого вдосконалення системи патріотичного виховання молоді» від 29 червня 2001 року № 173/2001-рп, Постанова Кабінету Міністрів України «Про стан реалізації державної молодіжної політики» від 18 червня 1999 року № 1059, Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок надання пільгових довготермінових кредитів молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла» (зі змінами) від 29 травня 2001 року № 584 [20], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми забезпечення молоді житлом на 2002-2012 роки» від 29 липня 2002 року № 1089, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Програми підготовки та залучення молоді до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, створення умов для її професійного зростання» (зі змінами) від 10 вересня 2003 року № 1444 [38], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про молодіжний трудовий загін» від 3 липня 2006 року № 899 [57], Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо підтримки становлення та розвитку студентської сім'ї» (зі змінами) від 14 березня 2001 року № 92-р, Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження заходів щодо державної підтримки розвитку молодіжного та дитячого туризму» від 12 травня 2004 року № 298-р [48], Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної програми роботи з обдарованою молоддю на 2006 – 2010 роки» від 12 квітня 2006 року № 202-р [51], Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань про становище молоді в Україні «Формування здорового способу життя української молоді: стан, проблеми та перспективи» від 3 лютого 2004

року № 1425-IV, Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань «Забезпечення прав дітей в Україні [26]. Охорона материнства та дитинства» від 22 вересня 2005 року № 2894-IV, Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань про становище молоді в Україні «Сільська молодь: стан, проблеми та шляхи їх вирішення» від 20 грудня 2005 року № 3238-IV [21], Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань про становище молоді в Україні (щодо підтримки молоді сім'ї, посилення соціального захисту дітей та молоді у 2001-2006 роках)» від 22 березня 2007 року № 816-V; Закон України «Про основні засади молодіжної політики» № 1414-IX від 27 квітня 2021 року, Указ Президента України Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року № 94/2021 від 12 березня 2021 року [18].

Згідно із змістом цих законодавчих та нормативно-правових актів держава забезпечує рівний доступ молоді, в тому числі шкільного віку до можливостей для занять фізичною культурою та спортом шляхом широкої пропаганди здорового способу життя, створення та культивування цінностей здоров'я та здорового способу життя. Підвищення рівня якості молодіжного дозвілля через організацію діяльності закладів фізичної підготовки задля формування активної фізичної культури серед молоді шкільного віку є важливою складовою молодіжної політики [11, с. 81].

Не менш важливим є розвиток мережі безкоштовних закладів фізичної культури та спорту для молоді поза системою формальної освіти з акцентом для молоді старших вікових груп. Важливе місце займають практики проведення всеукраїнських, міжрегіональних і регіональних спортивних змагань, турнірів молоді в тому числі шкільного віку, а також підтримки та реалізації програм і заходів найширшого залучення молоді до занять фізичною культурою. високого рівня досягла політика підтримки відродження системи дитячого спорту, розвитку фізичної культури та спорту в сільській місцевості місцевою владою та залучення громад, розбудова широко розгалуженої мережі доступних спортивних майданчиків для молоді

в усіх населених пунктах та оздоровчих зонах, включаючи зони відпочинку, пляжі тощо [21, с. 41].

Підкреслимо, що дозвілля являє собою один з багатьох важливих чинників для молоді, її відпочинку, самореалізації, оздоровлення, розширення світогляду. При цьому, держава забезпечує організацію дозвілля молоді через широку пропаганду цивілізованого, здорового та культурного способу життя, що дозволяє проводити молоді дозвілля в освітніх та ігрових заходах. На регіональному рівні важливу роль також відіграють програми збереження та розвитку індустрії відпочинку молоді, оздоровлення для підлітків та молоді, підтримки доступних, розвитку соціокультурних, спортивних та інших об'єктів дозвілля та оздоровлення молоді, особливо у сільській місцевості та районах міських новобудов, розвиваючих програм організації дозвілля за місцем проживання молоді [52, с. 49].

У межах виконання завдань нашої магістерської роботи важливою складовою виступає аналіз основних етапів здійснення молодіжної політики, в тому числі й дозвіллекого її напрямку, в Україні. Серед них важливе місце займають: 1) етап представлення політичних інтересів груп інститутам, що приймають публічно-управлінські рішення (участь молоді у відповідних виборчих процесах, проведення мітингів, створення дорадчих комітетів із молодіжної політики, молодіжних політичних партій та організацій, та інше) [11, с. 73]; 2) етап прийняття публічно-управлінських рішень і формулювання політичної волі, політичного контексту проблем, збір інформації, розгляд різних можливих альтернатив [19, с. 53]. (Прийняття рішення в межах державної молодіжної політики, в тому числі і у дозвіллекому аспекті – являє собою підсумок діяльності політичних суб'єктів, який спрямовано на вирішення проблем загальнодержавного рівня [28, с. 97] (Прикладом інтерактивного впливу молоді на процес прийняття рішень у сфері молодіжної політики є діяльність Молодіжної громадської колегії при Голові Верховної Ради України)); 3) етап реалізації політичної волі (реалізація політичних рішень, програм, законів і нормативних актів, що відбивають

динаміку політичного життя, розвиток реально існуючих політичних явищ і подій суспільства [34, с.84], а також реалізація політичної влади державних органів та органів місцевого самоврядування шляхом «нав'язування» власної волі іншим суб'єктам молодіжної політики).

Втім, незважаючи на суттєві здобутки української молодіжної політики, в тому числі й в межах забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку, на сучасному етапі, існує низка проблем, які впливають на рівень ефективності реалізації політичної волі. Передусім до них відноситься неефективне та нецільове використання бюджетних коштів, а також їх неефективний розподіл між різними молодіжними програмами. Звертає на себе увагу й відсутність інтегративної (об'єднувальної) стратегії розвитку державної молодіжної політики. Не менш проблемним є й високий рівень централізації повноважень у сфері молодіжної політики без належного бюджетного забезпечення. Негативним чинником виступає також відсутність достатньої наукової обґрунтованості реалізації політичної волі у сфері державної молодіжної політики тощо [30, с. 37].

Таким чином, правові засади організації дозвіллевої складової молодіжної політики визначені в низці законодавчих актів, серед яких найважливішими виступають Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» від 15 грудня 1992 року № 2859-ХІІ (зі змінами), Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо реалізації державної молодіжної політики та підтримки молодіжних громадських організацій» від 6 жовтня 1999 року № 1284/99, Указ Президента України Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року № 94/2021 від 12 березня 2021 року, Закон України «Про основні засади молодіжної політики» № 1414-ІХ від 27 квітня 2021 року. Згідно з їх змістом базовими завданнями молодіжної політики на сьогодні виступають створення умов для залучення молоді до громадського, ...культурного та дозвіллевого життя суспільства; підтримка молоді в реалізації її ... потенціалу, питань задоволення культурних, дозвіллевих та інших потреб; сприяння розвитку

молодіжних громадських об'єднань, молодіжних центрів, посилення їхньої ролі у процесі соціалізації та культурно-дозвіллевого розвитку. Реалізація їх відбувається в межах публічно-управлінської вертикалі, до щабель якої входять Міністерство молоді та спорту України, Управління молоді, фізичної культури та спорту обласних державних адміністрацій, відділи у справах сім'ї, молоді та спорту районних державних адміністрацій, департаменти спорту, см'ї та молоді міських рад, обласні та міські центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. При цьому, здійснення дозвіллевої складової молодіжної політики проходить три етапи: репрезентації інтересів груп інститутам, що приймають публічно-управлінські рішення, прийняття публічно-управлінських рішень і формулювання політичної волі, реалізації політичної волі.

2.2. Публічно-управлінські механізми організації дозвілля молоді шкільного віку

Контроль в системі публічної влади на практиці реалізується за допомогою переліку механізмів різного рівня складності. Тому вважаємо необхідним спочатку охарактеризувати існуючі в науковій літературі підходи щодо визначення сутності і змісту понять «механізм», «механізм управління», «публічно-управлінський механізм».

Так, на нашу думку, слід погодитися з думкою Р. Рудніцької та О. Сидорчук, які дослідили, що визначення терміну «механізм» найбільш ймовірно запозичено із сфери техніки, а також такого розділу фізики, як механіка. Втім, ці автори вважають, що «...незважаючи на певну плутанину у визначенні цього поняття (система, ланки, елементи), можна зрозуміти, що механізм – це деяка система, що визначає порядок певного виду діяльності» [4, с. 52]. До того ж, на нашу думку, варто зазначити, що механізм являє собою своєрідну систему, до складу якої входять взаємозалежні та взаємопов'язані між собою складові частини в процесі її діяльності з метою

досягнення системою окресленої мети. Так, наприклад, вітчизняний дослідник Л. Приходченко звернув увагу на те, що кожний механізм має своє призначення, зміст, методи функціонування, впливає на одну із суттєвих характеристик управлінського процесу. Оптимальне поєднання публічно-управлінських механізмів, в свою чергу, забезпечує формування ефективних управлінських рішень [5, с. 107].

Підкреслимо, що найважливішими управлінськими механізмами забезпечення контролю в системі публічної влади, на нашу думку, є організаційний, інформаційний та нормативно-правовий. Вони, в цілому, є взаємодоповнюючими та взаємопов'язаними, але по-різному впливають на індикатори діяльності системи. Беручи до уваги те, що від якості та ефективності їх функціонування найбільш залежить робота системи внутрішнього контролю в системі публічної влади, слід визначити сутність та значення кожного з вищенаведених публічно-управлінських механізмів [24, с. 59].

У науковій літературі існує чимало думок дослідників стосовно сутності інформаційного управлінського механізму. Зокрема, С. Савченко пропонує розуміти під інформаційним механізмом управління в публічній сфері «сукупність паралельно-послідовних процесів, внаслідок яких притік в організацію науково-технологічного знання або його генерація в організації у поєднанні з притоком знання про тенденції технологічного розвитку галузей споживачів разом з іншими ресурсами зумовлює підвищення конкурентоспроможності організації» [6, с. 15]. При цьому, ключовим елементом інформаційного механізму в управлінні виступає його інноваційний блок, бо організувати відповідні потоки інформації, які забезпечать актуальні знання щодо технологій, потреб клієнтів чи покупців, напрямів наукових досліджень має сенс лише в тому разі, якщо означена архітектура притоку інформації буде підкріплена подальшим генеруванням інновацій.

Інший вітчизняний дослідник Г. Панченко під окресленою категорією

розуміє «забезпечення координації, розпорядництва та узгодженості діяльності як суб'єктів, так і об'єктів, що базуються на засадах підвищення ефективності соціально-економічної та публічно-управлінської статистичної звітності відповідно до вимог якісного державного управління у певній сфері. З одного боку, вказаний публічно-управлінський механізм має забезпечити, вільний доступ до інформації, її збір та поширення, а з іншого вивести на якісно новий рівень функціонування державну систему моніторингу, внутрішньоурядову та міжвідомчу інформаційну взаємодію. Такий підхід призводить до швидкого надання повному обсязі необхідної інформації для всіх учасників процесу державного управління» [7, с. 48].

Додамо, що як вважає Л. Приходченко, інформаційний механізм в публічному управлінні фактично має наскрізний характер дії (сутнісна характеристика). Результати його функціонування можна представити у вигляді суми складових: інформації нормативно-правового, організаційного, цільового та економічного компонентів. Цей механізм в публічній сфері, і тому числі і в межах реалізації дозвілєвого напрямку молодіжної політики, фактично має наскрізну дію. Відносно змістовної характеристики інформаційної компоненти, то вищенаведені автори зазначають, що вона містить структуру інформаційної бази даних, джерела і споживачів інформації, технологічний процес її обробки [8, с. 107].

Слід звернути увагу також на погляд А. Роменської, яка пропонує розуміти інформаційний механізм публічно-управлінського характеру, як «акумулювання всіх даних, отриманих із зовнішніх і внутрішніх джерел, та надання їх керівництву для аналізу, складання прогнозів розвитку, коригування поточної діяльності та планування перспектив» [9, с. 39].

Отже, беручи взнаки все вище наведене, можна дійти висновку, що до складу інформаційно-управлінського механізму забезпечення контролю та організації дозвілля молоді шкільного віку в системі публічної влади входять: 1) інформаційні дані, які отримують суб'єкти контролю з метою ухвалення належних публічно-управлінських рішень; 2) масив

інформаційних ресурсів (звітні, аналітичні та статистичні дані тощо); 3) прогностичні інформаційні дані та узагальнення; 4) належні сучасні інформаційно-комунікаційні технології [77, с. 39].

Відтак, інформаційний управлінський механізм забезпечення контролю в системі публічної влади – це своєрідна специфічна складна система акумулювання обробки та використання інформаційних даних відповідними суб'єктами при їх функціонуванні в процесі прийняття відповідних публічно-управлінських рішень на всіх рівнях влади. Публічний за природою, інформаційний управлінський механізм забезпечення контролю в системі державної і місцевої влади дає можливість забезпечити обмін інформаційними даними між її складовими, а також покращити його оперативність та своєчасність ухвалення відповідних управлінських рішень [2, с. 82].

Слід також додати, що Г. Панченко вказує на включення до складу організаційного механізму «об'єктів та суб'єктів, які відповідають за визначення цілей, функцій, завдань, методів управління, здійснюють контроль за їх діяльністю та фіксують результати функціонування, координують ефективне функціонування та взаємозв'язок організаційних структур» [10, с. 11]. За Л. Приходченко, публічно-управлінська місія організаційного механізму полягає у визначенні прав, обов'язків, компетенції та відповідальності в процесі формування і прийняття управлінських рішень [11, с. 108].

Для більш чіткого розуміння сутності та змісту організаційного механізму забезпечення контролю в системі публічної влади, в тому числі й питанні організації дозвілля молоді шкільного віку, його місця в управлінській діяльності необхідно дослідити його структуру. Вона включає в себе такі, взаємопов'язані елементи та складові, як органи виконавчої влади чи інші господарюючі суб'єкти; правила і норми, що циркулюють всередині відповідної організації чи органу публічного управління; сукупність правових норм, що регламентують організаційну структуру відповідного

суб'єкта чи системи; господарські процеси здійснювані відповідним суб'єктом [12, с. 59].

Саме тому можна стверджувати про досить широку структуру організаційно-управлінського механізму забезпечення контролю в системі публічної влади. Втім, вслід зазначити, що ця структура не бере до уваги всі характерні специфічні особливості тієї чи іншої галузі публічного управління та адміністрування. Тому, на нашу думку, організаційно-управлінський механізм забезпечення контролю в системі публічної влади являє собою належно створену організаційну структуру. Остання складається із цілого переліку уповноважених публічних владних органів, які перебувають у тісній взаємодії при реалізації контролю в системі публічної влади відповідно до чинного законодавства [19, с. 48].

Під нормативно-правовим механізмом забезпечення контролю в системі публічної влади слід розуміти нормативно-правове забезпечення. До його складу входять укази Президента України, закони і постанови Верховної Ради України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, а також методичні рекомендації та інструкції тощо [13, с. 89]. При цьому, на думку Л. Приходченко, якщо правова частина даного механізму визначає всю можливу сукупність режимів функціонування, то нормативна частина формується за рахунок розпоряджень та рішень місцевих органів влади. При цьому зміна нормативно-правових та підзаконних актів відбувається значно повільніше, ніж нормативних, чим обумовлюється більш істотне значення останніх для функціонування механізму публічного управління [14, с. 108].

Враховуючи сказане, можемо відзначити, що в загальному випадку цей управлінський механізм забезпечення контролю за якістю організації дозвілля молоді шкільного віку в системі публічної влади має наступну структуру: 1) укази і розпорядження Президента України; 2) прийняті в установленому порядку чинні закони України; 3) постанови Верховної Ради України; 4) постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України; 5)

нормативні акти інших центральних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування; б) затверджені в установленому порядку методичні рекомендації та інструкції, положення, статuti тощо [15, с. 60].

Відтак, можна прийти до проміжного висновку, що структура нормативно-правового механізму забезпечення контролю в системі публічної влади є досить розгалуженою. На нашу думку, у відповідності до теми магістерської роботи нормативно-правовий управлінський механізм забезпечення контролю в системі публічної влади являє собою законодавчу базу особливого призначення, що покликана регулювати та нормативно забезпечувати організацію дозвілля молоді шкільного віку [14, с. 73].

Підкреслимо, що правовий механізм управління належать до ключових управлінських механізмів, що використовуються у процесі функціональної діяльності системи державного фінансового контролю при виконанні нею функції з управління молодіжною роботою і дозвіллевою складовою в ній. Це підтверджується тим, що нормативна база становить близько 40-50% у структурі матеріалу, який використовується уповноваженими особами при здійсненні державою фінансового контролю напрямків в молодіжній політиці. Саме від якості функціонування цього механізму значною мірою залежить ефективність взаємодії структурних елементів системи державного фінансового контролю між собою та із зовнішнім середовищем, об'єктивність і законність здійснення контрольних процедур і загальна ефективність державного фінансового контролю і виконання його системою управлінських функцій у процесі публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді, в тому числі шкільного віку. Зазначений управлінський механізм не діє відокремлено, а перебуває у тісній взаємодії з іншими – вище охарактеризованими організаційним, політичним та інформаційним. На нашу думку, від стану правового механізму управління значною мірою залежить функціонування інших публічно-управлінських механізмів забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку [16, с. 162].

Виходячи цього вважаємо більш доцільним зупинитись на характеристиці публічно-управлінського механізму соціальних відносин у сфері організованого дозвілля. Останній включає систему норм різних галузей права і методів, форм юридичного впливу на суб'єкти та об'єкти дозвіллевої діяльності з метою задоволення культурних потреб індивідів і забезпечення можливостей реалізації інтересів членів суспільства [69, с. 81].

Правове забезпечення організації дозвілля молоді направлене на регулювання соціальних відносин; захист прав та законних інтересів молоді; дотримання, виконання та використання норм чинного законодавства у сфері масової культури, спорту, фізичної культури та відпочинку; розробку та затвердження локальних нормативних і ненормативних актів організаційного, організаційно-розпорядчого та соціально-економічного характеру; підготовку пропозицій щодо зміни діючих або відміни застарілих, нормативних актів з питань молодіжної політики [7, с. 29].

Здійснення функціонування дозвіллевого закладу покладається на його керівника та інших посадових осіб у межах наданих їм прав та повноважень. Крім правової бази, забезпечення організації дозвілля молоді на матеріалах нормативно-методичного характеру.

Нормативно-методичне забезпечення системи управління закладами дозвіллевого спрямування являє собою сукупність документів організаційно-методичного, організаційного, організаційно-методичного, організаційно-розпорядчого, технічного, техніко-економічного, нормативного, та економічного характеру. Вони встановлюють норми, правила, вимоги, характеристики, методи, що використовуються при вирішенні завдань із забезпечення організації дозвілля молоді [37, с. 54].

Нормативно-методичне забезпечення створює умови для ефективного процесу підготовки, прийняття та реалізації публічно-управлінських рішень з питань організації молодіжного дозвілля. Воно полягає в організації розробки та використання методичних документів, а також ведення нормативного господарства в системі управління сферою громадського

дозвілля. Відповідальність за забезпечення нормативно-методичними документами несуть відповідні органи державного рівня з питань реалізації молодіжної політики. Відносно теми нашої магістерської роботи нормативно-методичні документи можуть бути поділені на наступні різновиди; організаційного, організаційно-розпорядчого та організаційно-методичного характеру; нормативно-довідкові; технічного, техніко-економічного та економічного характеру [61, с. 18].

До документів організаційно-методичного та методичного характеру відносяться ті, що регламентують виконання функцій забезпечення організації молодіжного дозвілля. До них можуть бути віднесені комплексні цільові програми; положення з формування регіональних програм розвитку фізичної культури, мистецтва, спорту та дозвілля; положення про врегулювання трудових взаємовідносин в системі дозвіллевих закладів; положення про оплату, охорону та стимулювання праці співробітників закладів дозвілля [28, с. 109].

Розробку цих документів здійснюють працівники відповідних ланок системи забезпечення організації дозвілля молоді.

Для розробки соціальних програм і оцінки їх виконання потрібні нормативи і державні стандарти. Останні пов'язані з процесами публічного управління і використовуються у розробці основ молодіжної політики.

Нормативи у сфері дозвілля, таким чином, це певні регламентовані значення показників, що виражають систему типових вимог суб'єктів до об'єктів дозвілля з метою забезпечення відтворення і розвитку суспільства як цілого та розв'язання його соціокультурних та дозвіллевих проблем.

Ці нормативи пов'язані з процесами організації молодіжного дозвілля і використовуються у розробці молодіжної політики.

Найбільш важливі групи нормативів у сфері дозвілля є: нормативи, що мають наукове обґрунтування і є найбільш об'єктивними. Ці норми покладено в основу стандартів якості життя людини; нормативні показники по визначенню рівня допомоги розвитку закладів дозвіллевої сфери;

нормативи рівня здоров'я, нормативи рівня життя, нормативи тривалості життя, нормативи рівня травматизму (виробничого й побутового) [6, с. 82].

У цьому контексті зупинимось на характеристиці публічно-управлінських механізмів забезпечення молодіжних спортивних закладів та громад. Значна частина їх вміщена в Законі України «Про фізичну культуру і спорт». Згідно з його змістом держава регулює відносини у сфері фізичної культури і спорту шляхом формування державної політики у цій сфері, створення відповідних державних органів, фінансового, матеріально-технічного, кадрового, інформаційного, нормативно-правового та іншого забезпечення розвитку молодіжної фізичної культури і спорту, а також визнання широкого самодіяльного статусу фізкультурно-спортивного руху в Україні і комплексної взаємодії державних органів з громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості [20, с. 24]. Держава визнає і всебічно підтримує молодіжний олімпійський рух в Україні, діяльність всеукраїнських фізкультурно-спортивних товариств, національних спортивних федерацій. Крім того, Закон України «Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні» забезпечує правову регламентацію відносин, спрямованих на розвиток олімпійського та параолімпійського руху в Україні, гарантує державну підтримку його учасникам, в тому числі молоді шкільного віку з особливими потребами. Відправним моментом тут є розуміння того, що молодіжний спорт виступає органічною частиною фізичної культури, особливою сферою виявлення та уніфікованого порівняння досягнень молодих людей у певних видах фізичних вправ, технічної, інтелектуальної та іншої підготовки шляхом змагальної діяльності [20, с. 56].

У руслі реалізації публічно-управлінських механізмів забезпечення організації дозвілля молоді органи місцевого самоврядування сприяють розвитку самодіяльного масового спорту. Вони заохочують і стимулюють діяльність підприємств, установ, організацій і громадян у цій сфері. Місцеві міські, районні та селищні ради запроваджують систему пільг і заохочень для

підприємств, які спрямовують частину свого прибутку на розвиток молодіжної фізичної культури і спорту, будівництво об'єктів фізкультури і спорту, організацію відпочинку. Місцеві ради також можуть встановлювати пільгову плату за реєстрацію дозвілєвих та спортивних закладів створених молодими громадянами та молодіжними громадянськими організаціями, реалізують програми підготовки і перепідготовки молоді, яка займається організацією дозвілля на громадській та комерційній основі, з використанням для цих цілей коштів молодіжних фондів [75, с. 117].

Особливе місце серед публічно-управлінських механізмів забезпечення організації дозвілля молоді належить тим, що пов'язані зі стимулюванням рекреаційної діяльності та відпочинку. В цьому руслі, державне регулювання рекреаційної діяльності здійснюється з метою забезпечення прав громадян, в тому числі й молоді шкільного віку, на відпочинок, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, відновлення та зміцнення здоров'я, задоволення духовних потреб та інших прав; захисту прав і законних інтересів рекреантів і суб'єктів рекреаційного бізнесу; відновлення та збереження цілісності рекреаційних ресурсів України, їх раціональне використання й охорона під час планування та забудови територій, на яких розташовано рекреаційні об'єкти; створення сприятливих умов для удосконалення й розвитку рекреаційної індустрії, підтримки пріоритетних напрямів рекреаційної діяльності [58, с. 67].

Зазначимо, що реалізація державної політики розвитку рекреаційної сфери на регіональному рівні здійснюється шляхом: визначення пріоритетних напрямів рекреаційної діяльності; залучення громадян, в тому числі й молоді шкільного віку, до раціонального використання вільного часу (змістовний відпочинок, ознайомлення з історико-культурною спадщиною, організація рекреації, оздоровлення тощо); удосконалення нормативно-правової та податкової бази, адаптації її до світових стандартів і контролю за дотриманням законодавства; гарантування безпеки рекреантів, захисту їхніх прав, інтересів і майна; впровадження пільгових умов для малозабезпечених верств населення; стимулювання інвестицій у рекреаційну сферу і розвиток

рекреаційних ресурсів; організації й розвитку системи наукового забезпечення сфери рекреації, підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів для рекреаційної сфери; встановлення єдиної системи статистичного обліку та звітності у сфері рекреації та курортно-рекреаційного комплексу; розвиток співробітництва з іншими країнами і міжнародними туристичними організаціями; ліцензування рекреаційної діяльності, стандартизації та сертифікації рекреаційних послуг, визначення кваліфікаційних вимог до посад фахівців рекреаційної сфери; участь в розроблені та реалізації міжнародних програм розвитку рекреаційної сфери [30, с. 106].

Протягом декількох років, які передували епідемії COVID-19 та війні, було зроблено значні кроки щодо активізації розвитку та підвищення якості державного управління рекреаційною сферою. Вони стосувалися більшою мірою легалізації діяльності приватних пансіонатів та міні-готелів; стандартизації надання туристичних послуг із тимчасового розміщення туристів та підвищення якості їх обслуговування. Зважаючи на важливість та державну значущість стимулювання розвитку рекреаційної сфери проведено значну роботу щодо стимулювання розвитку матеріальної бази туристсько-рекреаційного комплексу нашої країни, посилення контролю за безпекою та якістю послуг, що надаються споживачам суб'єктами туристичної діяльності [11, с. 52]. Підвищенню результативності публічного управління рекреаційною галуззю сприяло офіційне закріплення розвитку туризму та рекреаційної сфери серед пріоритетних напрямів державної регіональної політики. Такий крок давав можливість регіонам України, які мають потужний рекреаційний потенціал, будувати власні стратегії розвитку з урахуванням потреб і на засадах підвищення ефективності його використання. Тобто, розвиток рекреаційного відпочинку в нашій державі відбувається на ринкових засадах, під регулюванням держави на основі законодавства, індикативного планування та національної політики [14, с. 27].

У контексті предмету нашої магістерської роботи одним з найважливіших завдань української держави на шляху розбудови європейських цінностей є інклюзія молоді шкільного віку з особливими потребами. Цей спектр інституціалізації соціально-сервісної держави є особливо значущим для молодих людей, що мають стійкі порушення здоров'я і / або інвалідність. Останні, дуже часто, не вписуються в звичні схеми соціального повсякдення. Саме тому інклюзивний туризм, поступово входить до складу публічно-управлінських механізмів забезпечення організації дозвілля юнаків та дівчат з інвалідністю [40, с. 68]. Розвиток інклюзивного туризму базується на ідеї про те, що обмеженість можливостей не означає обмеженість потреб. Рівність прав і свобод усіх без винятку громадян є демократичним принципом створення «включеності» в суспільство, де відмінність розуміється не як проблема, а як ресурс, що забезпечує сталий соціальний розвиток. Показово, в цьому контексті, що для країн Європейського Союзу інклюзивний туризм сприймається не як благодійна допомога, а як реалізація права на подорож, яке мають всі, у тому числі і молоді люди з обмеженими фізичними можливостями. Втім, в Україні цей напрям знаходиться на первинній стадії розвитку [78, с. 139].

Отже, до переліку публічно-управлінських механізмів організації дозвілля молоді шкільного віку входять інформаційний, адміністративний та нормативно-правовий. Перший з них має наскрізну дію і забезпечую вільний доступ до інформації, її збір та поширення, виводить на якісно новий рівень функціонування державну систему моніторингу, внутрішньоурядову та міжвідомчу інформаційну взаємодію. До складу другого входять органи виконавчої влади, правила і норми публічного адміністрування, організаційні процеси та алгоритми реалізації рішень. Третій містить у собі згадані вище законодавчі та нормативно-правові акти, постанови, методичні рекомендації та інструкції. Системне використання їх забезпечує ефективну підготовку, прийняття та реалізації публічно-управлінських рішень з питань організації дозвілля молоді шкільного віку.

2.3. Функції та форми організації дозвілля молоді шкільного віку

Дозвілля являє собою частину вільного часу. Воно приваблює молодь шкільного віку можливістю поєднувати фізичну та інтелектуальну, творчу і споглядальну, виробничу й ігрову діяльності, а також не регламентованістю і добровільністю вибору його різних форм, демократичністю та емоційною забарвленістю. Основними особливостями культурного дозвілля молоді досліджуваної вікової категорії виступають використання сучасних дозвіллевих форм і методів, високий рівень культурно-технічної оснащеності, естетично насичений простір і високий художній рівень дозвіллевого процесу [19, с. 75].

Підкреслимо, що молодіжне дозвілля передбачає вільний вибір особою дозвіллевих занять та є необхідним і невід'ємним елементом способу життя людини. Тому дозвілля розглядається молоддю шкільного віку як реалізація інтересів пов'язаних з рекреацією, саморозвитком, самореалізацією, спілкуванням та оздоровленням. Різноманітність видів дозвіллевої діяльності, синтетичність та їх широкий діапазон дають змогу інтегрувати різні види дозвіллевої діяльності, створюють можливості для вияву й розвитку творчого потенціалу молоді шкільного віку, залучення до кращих досягнень світової культури. Для юнака чи дівчини міжособистісне культурне спілкування на дозвіллі посилює його привабливість й відкриває можливості для розвитку їх особистісної культури. Ініціативна та самодіяльна основа дозвіллевої діяльності передбачає активну участь молоді особи в дозвіллевих заходах. Дозвілля створює умови для духовного розвитку особистісних якостей старшокласників обміну, засвоєння та створення нових соціальних, соціокультурних та духовних цінностей. Крім того, дозвілля є засобом та каналом соціалізації особистості, через які здійснюється засвоєння норм поведінки, ціннісних орієнтирів та соціальних знань [58, с. 118].

Українські та зарубіжні вчені Г. Евтеєва, Ю. Кротова, Е. Мамбеков, І. Петрова визначають такі загальні принципи дозвіллевої діяльності: 1)

системність (характеризується як цілеспрямована, системна організація дозвіллевої діяльності з метою раціонального використання вільного часу, розвитку соціальної активності та індивідуальної ініціативи молодого людини, відволікання її від асоціальної поведінки); 2) добровільність (визначається незалежністю дозвілля, відсутністю регламентації з боку держави та інших структур, можливістю вільного вибору молоддю шкільного віку дозвіллевих занять); 3) диференційованість (окреслюється врахуванням особливостей молоді шкільного віку, умов навчання, вікових інтересів, рівня духовного розвитку); 4) якісність та доступність дозвіллевих послуг (визначається рівнем задоволеності потреб і запитів тих старшокласників, які стали клієнтами дозвіллевого закладу, систематичне вивчення їхніх бажань, прогнозування розвитку дозвіллевої сфери); 5) інтересу (характеризується відповідністю дозвіллевого заняття нахилам та уподобанням особи старшого шкільного віку); 6) відповідність дозвіллевих послуг умовам місцевого чи локального соціального, культурного, етнічного буття [42, с. 28].

Головними функціями організації дозвілля молоді шкільного віку виступають комунікативна, рекреаційна, творча, соціальна, ціннісно-орієнтаційна, пізнавальна та виховна. Зупинимось більш детально на їх характеристиці [2, с. 48].

По-перше, рекреаційна функція організації дозвілля молоді шкільного віку спрямована на зняття навчальної перевтоми, психологічної перенапруги, відтворення емоційних, інтелектуальних, фізичних сил старшокласника. Вона більш притаманна сучасним дозвіллевим закладам, але повною мірою реалізується і в сучасній школі. Відповідно до психофізіологічного розвитку старших школярів, новою соціальною роллю, ритмом навчання у школі є вкрай необхідний дітям відпочинок, пов'язаний із відновленням сил. Рекреаційна функція яскраво виявляється в таких формах шкільного та позашкільного дозвілля, як театральні видовища, концерти, свята, спектаклі, спортивні змагання, туристичні заходи тощо [6, с. 181].

По-друге, комунікативна функція організації дозвілля молоді

шкільного віку є невідомою складовою розвитку особистісних якостей старшокласників. Реалізація її передбачає спілкування, подолання самотності, встановлення дружніх стосунків із новими друзями, обміні новими враженнями, позитивними емоціями, спільними дозвілльовими планами тощо. Ця функція реалізується в таких формах дозвілля, як позаурочні розповіді, обговорення будь-яких тем, подій, святкові ранки, іменинні свята, урочисті дати, конкурсні та розважальні програми, просвітницькі акції, походи тощо. Основний зміст її задоволення потреб у спілкуванні, взаєморозумінні, виховання співчуття, співпереживання, потреба у дружній підтримці. Важливим також є те, що комунікативна функція в умовах вільного часу відбувається в нерегламентованих формах і не потребує додаткових зусиль і витрат від молоді шкільного віку [39, с. 58].

По-теретє, соціальна функція відіграє важливу суспільну роль у вихованні особистісних якостей юнака чи дівчини. В умовах війни соціальна функція сприяє інтеграції молоді людини в суспільство, відкриває можливість самоідентифікації, власної гідності, допомагає оптимізувати її життя, дає змогу відчувати свою належність до певної спільноти. в межах її реалізації відбувається організоване входження молоді шкільного в суспільні відносини. Соціальна функція реалізується через такі форми роботи як соціальні проєкти допомоги та милосердя, благодійні ярмарки, театральні вистави, виставки, соціальні акції (збір коштів на ЗСУ, одягу, іграшок тощо). Крім того, вона допомагає побачити дитині події, що відбуваються у світі, країні, рідному місті, селищі, сформувані свою позицію до подій, явищ, ситуацій, виробити відповідні моральні цінності та норми поведінки [51, с. 33].

По-четверте, творча функція організації дозвілля молоді шкільного віку Вона зорієнтована на створення умов для вияву й розвитку творчого потенціалу особистості старшокласника. З одного боку, творча функція забезпечує відпочинок і розваги юнаку чи дівчині. З другого – вона передбачає розвиток технічних, соціальних, художніх здібностей та задатків

тощо. Творча функція організації дозвілля молоді шкільного віку реалізується через участь її у об'єднаннях, гуртках, клубах за інтересами, майстернях тощо. Завдяки участі старшокласника в роботі різноманітних творчих колективів відбуваються якісні зміни у вподобаннях, здібностях, ставленні до улюбленої справи та у навчанні. Такий підхід дає можливість дійти висновку щодо суспільної цінності та особистісної значущості результатів діяльності дозвіллевих формувань творчого спрямування [21, с. 114].

По-п'яте, пізнавальна функція організації дозвілля молоді шкільного віку постає складовим елементом неперервної освіти. Вона постає важливим фактором духовного збагачення, самовдосконалення та самоосвіти старшокласників. Сутність цієї функції полягає у тому, що вона дає змогу задовольнити потреби в додатковій інформації, у набутті та поширенні нових знань. Формами її реалізації, відносно досліджуваної вікової групи, є участь в Малій академії наук, діяльності станцій юних натуралістів, краєзнавців, туристів [27, с. 78].

По-шосте, ціннісно-орієнтаційна функція організації дозвілля молоді шкільного віку за сутністю є дуже близькою до соціальною. Вона полягає у формуванні системи ціннісних уявлень та орієнтацій молоді людини, мотивів, ідеалів, переконань, життєвої позиції та виявляється у ставленні до навколишнього середовища, інших людей та самого себе. В основі її знаходиться бажання людини оцінювати свої вчинки, у порівнянні з поведінкою інших. В загальноосвітній школі, тим більше у старших класах, ціннісно-орієнтаційна функція дозвілля знаходиться у тісному зв'язку процесом становлення у молоді естетичних, моральних, політичних, життєвих цінностей.

По-сьоме, виховна функція організації дозвілля молоді шкільного віку має специфічні риси. На відміну від навчального процесу у школі, участь старших школярів у дозвіллевих формуваннях не має регламентованого характеру, не потребує надмірних зусиль, не є обов'язковою і звітною.

Виховання підлітка є опосередкованим, а не прямим і нав'язливим. Їх дозвілля за змістом і характером відрізняється від дозвілля дорослих. Дозвіллеві інтереси, в свою чергу, мають свої особливості, пов'язані перш за все з бажанням, самовдосконалення та самоствердження [32, с. 151].

Перейдемо до характеристики різновидів форм організації дозвілля молоді шкільного віку. За типовою ознакою їх можна поділити на шкільну позанавчальну та позашкільну. Перша з них здійснюється вчителями, вихователями, організаторами дозвіллевої діяльності, органами дитячого самоврядування в школі після уроків, між уроками. Вона спрямована на досягнення єдиної мети – гармонійного розвитку дітей, виявлення талановитих і обдарованих вихованців, задоволення їхніх інтересів і здібностей. Розглядаючи дозвіллеву діяльність старшокласників в умовах шкільної позанавчальної роботи, слід звернутися до принципів структурно-функціонального підходу. Саме це дає можливість проаналізувати традиційну структуру напрямів позаурочної, позакласної роботи, серед яких: моральне, розумове, громадянське, екологічне, правове, естетичне, фізичне, трудове виховання [18, с. 56]. Втім, детальний аналіз змісту шкільної позанавчальної виховної роботи показує, що на практиці організації дозвілля старших школярів відсутній чіткий розподіл напрямів у традиційному їх розумінні. На нашу думку, будь-яка дозвіллева діяльність передбачає виховання і естетичних, і розумових, і моральних, і інших складників розвитку старшокласника. Як показує досвід організації дозвілля молоді шкільного віку, на практиці неможна розвивати лише один напрям чи одну якість юнака чи дівчини, тут має місце комплексний педагогічний вплив на розвиток особистісних якостей молодого людини [19, с. 24].

Разом з цим, переважна більшість форм організації дозвілля молоді шкільного віку знаходиться у позашкільному просторі. Їх доцільно поділити на три різновиди: групові, масові та інноваційні. В цьому руслі, практика молодіжного дозвілля показує, що найзручнішими формами культурно-дозвіллевої діяльності для неї є групові форми роботи, серед них студії,

гуртки, любительські об'єднання та клуби за інтересами. Найпоширенішою формою культурно-дозвіллевої діяльності є гурток. Він використовується для різностороннього культурного розвитку художніх можливостей, умінь та навичок у галузі культури й дозвілля. За метою створення, сутністю та змістом гуртки відрізняються великим жанровим різноманіттям. Переважна більшість різновидів професійного мистецтва – театр, музика, танець і т. д. мають аналоги в мистецькому аматорстві, яке черпає свої першоджерела з молодіжних мистецьких та театральних гуртків [56, с. 37]. Колектив гурткового типу з перевагою в змісті роботи навчально-творчих занять за формою організації культурного дозвілля молоді шкільного віку є студією. Найпоширенішими прикладами останньої виступають музичні, хореографічні, циркові, театральні, балетні студії, студії образотворчого мистецтва, художнього слова, пантоміми та ін. Особливим різновидом гурткового дозвілля вважається любительське об'єднання або клуб за інтересом. Його можна охарактеризувати як порівняно невелике об'єднання молодих людей, об'єднаних загальним інтересом чи заняттям. Значущість такої форми організації дозвілля полягає у тому, що спілкування у колі однодумців сприяє збагаченню та взаємовихованню. Крім того, учасникам клубу чи об'єднання подобається особлива атмосфера доброзичливості й рівності [49, с. 119].

Важливе місце серед позашкільних форм організації дозвілля молоді шкільного віку займають ті, що можна назвати масовими. Серед них найбільш поширеними є конкурсно-розважальні програми, тематичні вечори, вечори гумору, вечори запитань і відповідей, вечори-зустрічі, диспути, дискусії, філософські години, бесіди тощо. Зазначимо, що масові фізкультурно-спортивні заходи займають важливе місце в системі організації здорового способу життя молоді шкільного віку в Україні. Вони є методом, засобом і формою залучення молоді до занять фізичною культурою й спортом, реабілітації організму, підвищення фізичної підготовленості, виховання необхідних рухових навичок і вмінь, сприяють підвищенню

мотивації до занять фізичною культурою й спортом. Спортивно-масові заходи можна охарактеризувати як форму дозвіллевої змагально-ігрової діяльності, учасники якої – молодь шкільного віку – з урахуванням їх підготовленості мають приблизно рівні можливості досягти перемоги в доступних їм вправах. Така доступність створюється спеціальним підбором змагальних вправ, складності й довжини дистанцій, а також тривалістю й інтенсивністю виконання рухових дій [31, с. 85]. Крім того, з метою вирівнювання фізичних можливостей учасників можуть бути використані такі елементи як гандикапи, фора, порівняльні коефіцієнти й заохочувальні бали. Як масова форма організації дозвілля молоді шкільного віку фізкультурно-оздоровчі заходи поєднують у своєму змісті як спортивні змагання з метою перевірки навичок і вмінь, набутих у процесі занять фізичними вправами, так і з метою організації активного оздоровчого відпочинку, релаксації та реабілітації. Такий методологічний підхід спонукає та обґрунтовує розширення та урізноманітнення програм, використання новітніх технологій, поповнення технічного та тактичного арсеналу, підвищує вимоги до особливостей підготовки й проведення масових фізкультурно-оздоровчих заходів з населенням різних вікових та соціальних груп [22, с. 78].

Зазначимо, що у ХХІ столітті найбільш відомими масовими фізкультурно-спортивними заходами стали «Богатирські ігри», «Лицарські турніри», «Ігри патріотів», «Форт Буаярд», «Козацькі забави», «Дні спорту», фестивалі, 4 спартакіади закладів освіти та трудових колективів, футбольні турніри від Київстар, масові гуляння з нагоди державних та регіональних свят і т.д. Такі масові дозвіллеві заходи є не лише засобом пропаганди і популяризації здорового способу життя. Вони виступають потужним засобом виховання у молоді шкільного віку патріотизму й національної цілісності. Великий інтерес викликають змагання з лижного спорту, масові естафети й пробіги, свята ковзанярів, велосипедистів, комплексні змагання, змагання зі східних двобоїв, день здоров'я, день плавця, день бігуна. Додатковою метою

таких змагань можна вважати підвищення емоційності, створення сприятливої атмосфери, стимулювання росту майстерності й результативності учасників. При цьому, згідно з головними положеннями Доктрини молодіжної політики в Україні, бажано, щоб серед учасників таких змагань була якомога більша кількість учнівської та студентської молоді [40, с. 28].

У процесі організації дозвіллевих спортивно-масових заходів учасниками яких є молодь шкільного віку необхідно враховувати фізкультурно-спортивні можливості, інтереси передбачуваних останньої, а також наявні можливості реалізації цих інтересів (наявність спортивного інвентарю й необхідних спортивних споруд, кліматичні умови, забезпеченість спортивними судьями, організаторами, матеріальними та фінансовими ресурсами). Підкреслимо, що організатори затверджуючи план масового дозвіллевого фізкультурно-спортивного заходу повинні орієнтуватися на плани районних, міських та обласних управлінь фізичної культури і спорту [5, с. 61]. Такий підхід дозволить забезпечити систематичність і послідовність змагань, своєчасну підготовку збірних команд і учасників особистої першості до змагань на першість району, міста чи області. Практично доведено, що за місцем проживання доцільно проводити на місяць не більше 1-2 масові фізкультурно-спортивні дозвіллеві заходи традиційного характеру, проведення яких протягом кількох років у визначений час дозволяє краще підготуватися до змагань, робить їх звичними, традиційними, знайомими, систематизує і стимулює учасників. Заходи необхідно проводити і розподіляти рівномірно впродовж усього календарного року [12, с. 88].

При цьому, у плані масових фізкультурно-спортивних заходів дозвіллевого типу доцільно виділити розділи: 1). Комплексні фізкультурні і спортивні заходи (народні ігри, поединки, естафети); 2). Змагання з видів спорту (виконання вправ). Поряд із назвою та термінами проведення в плані необхідно вказати й іншу додаткову інформацію, що може сприяти кращій

організації і проведенню заходу (передбачувані нагороди, призи, і т. д.) Для організації масового фізкультурно-спортивного заходу необхідно завчасно створити підготовчу комісію. До неї входять працівники управлінь та відомств фізичної культури і спорту, викладачі, тренери, представники культури і тих організацій, які можуть бути корисні в підготовці, проведенні та забезпеченні змагань, атракціонів і розваг тощо [57, с. 98].

Разом з цим, останнім часом серед них все більшої ваги набувають форми організації дозвілля інноваційного характеру. Нижче вважаємо доцільним навести декілька прикладів популярних форм, котрі можуть впоратися з цим завданням. Все більшої популярності серед молоді шкільного віку набуває квест (англ. quest – «пошук»). Ця форма організації дозвілля являє собою аматорське спортивно-інтелектуальне змагання. В основу його покладене послідовне виконання заздалегідь підготовлених завдань командами або окремими гравцями. Під час квесту останні вирішують логічні ребуси, кросворди, задачі або здійснюють пошук на місцевості, будують оптимальні маршрути переміщення, відшуковують оригінальні рішення та підказки. У квесторів, тобто учасників квесту, гра розвиває амбіційність, комунікабельність, активність і креативність. Квести можна класифікувати за визначеними ознаками, а саме за місцем проведення (в приміщенні, на відкритому повітрі, комбіновані); за типом завдань (пошукові, інтелектуальні, ігрові); за змістом (краєзнавчого, літературного, екологічного, правового, спортивного спрямувань); за типом проходження (лінійні (гра будується по ланцюжку – вирішивши одне завдання, гравці отримують наступне, і так до тих пір, поки не пройдуть весь маршрут); штурмові (всі гравці отримують основне завдання і перелік точок з підказками, але при цьому самостійно вибирають шлях вирішення завдань); кільцевий (той же «лінійний», але замкнутий в коло. Команди стартують з різних точок, які будуть для них фінішними) [35, с. 148].

Років 10 тому до нашого лексикону щільно увійшло слово «флешмоб». З контексту, в якому вживається слово, нескладно здогадатися, що цей

термін означає певні масові дії. Флешмоб (англ. flashmob – «спалахуючий натовп»), flash – спалах, mob – натовп). Тобто це заздалегідь спланована культурно-дозвіллева масова акція, яка зазвичай організовується через Інтернет або інші сучасні засоби комунікації. В ньому велика кількість людей (мобери), як правило молоді, оперативно збирається у публічному місці, протягом декількох хвилин виконує попередньо узгоджені дії (сценарій) та швидко розходить. Ідеологія цієї форми організації дозволяє молоді дотримуватися девізу «Флешмоб поза релігією, поза політикою, поза економікою» [49, с. 71].

Флешмоб здійснюється за наступними принципами та правилами: 1) дія повинна здаватися неінформованим перехожим спонтанною; 2) збір учасників, як правило, здійснюється за допомогою Інтернету або сучасних засобів зв'язку (наприклад, sms-розсилка); 3) попередньо обговорюється час початку і закінчення проведення (кожен із моберів повинен точно виконати вказану в сценарії часову рамку, годинники учасників мають бути синхронізовані); 4) всі учасники повинні точно дотримуватись сценарію; 5) захід не повинен викликати негативних емоцій, агресивної реакції випадкових глядачів; 6) дії моберів не мають суперечити існуючому законодавству України; 7) сміття після заходу не повинно залишатися на місці проведення [27, с. 156].

У нашій країні флешмоби набули популярності з 2008 року. Серед найвідоміших вітчизняних флешмобів можна назвати акцію, що відбулась 29 червня 2014 р. до Дня молоді на Софійській площі в Києві. Тоді молоді люди утворили фігуру мапи України розміром 25 x 35 метрів. За твердженням організаторів флешмобу такі дії «потрібні для підтримки морального духу громадян, вони об'єднують людей». Серед подібних форм організації культурного дозвілля молоді можна назвати також флешмоби: «Єдина Україна», «День вишиванки», «Відчуй смак рідної мови», «Молодь за єдність», «Рушник єдності», «День вишиванки» та інші. Такі заходи допомагають виховувати у молоді шкільного віку почуття патріотизму,

гідності за власний народ та державу [1, с. 119].

Буккроссинг (англ. «book» - «книжка», «crossing» - «переїзд», «перехрестя») – всесвітнє книжкове мандрування з рук у руки, з дому в дім, з країни в країну. Таку форму організації молодіжного дозвілля можна описати як безкоштовний обмін книгами. Учасник такого заходу – буккроссер – після прочитання книги, залишає її у громадському місці, щоби хтось інший також мав змогу її прочитати. Той, до кого книжка потрапить, повторює такий процес знову. Так книги мандрують від одного читача до іншого, не залежуючись на полицях. У цьому культурно-дозвіллевому русі беруть участь магазини, бібліотеки, кафе, клуби за інтересами. Вони встановлюють певні визначені шафки чи полиці для загального доступу, будь-яка зацікавлена людина, в тому числі й молодь шкільного віку, може взяти будь-яку книгу без дозволу, без запису, або ж залишити власну вже прочитану [53, с. 64].

Відтак, комунікативна, рекреаційна, творча, соціальна, ціннісно-орієнтаційна, пізнавальна та виховна функції дозвілля виступають основою публічно-управлінського забезпечення організації його для молоді шкільного віку. Реалізація їх відбувається через індивідуальні, групові та масові форми дозвіллевої діяльності. Серед них найбільш вагоме значення мають заняття художньою творчістю, спортом чи фізкультурою, заняття в гуртках за інтересами, мандрівки, екскурсії, концерти, фестивалі, свята.

Таким чином, ми охарактеризували головні організаційно-правові засади, які регламентують сферу молодіжного дозвілля. Нами виявлено, що, здійснення дозвіллевої складової молодіжної політики складається з репрезентації інтересів груп інститутам, що приймають публічно-управлінські рішення, прийняття публічно-управлінських рішень і формулювання політичної волі, реалізації політичної волі. В ході написання другого розділу охарактеризовано інформаційний, адміністративний та нормативно-правовий публічно-управлінські механізми організації дозвілля.

Доведено, що системне використання їх забезпечує ефективну підготовку, прийняття та реалізації публічно-управлінських рішень. Крім того, нами визначені функції та форми організації дозвілля молоді шкільного віку. Виявлено, що реалізація останніх відбувається через індивідуальні, групові та масові форми дозвілдової діяльності. Відтак, завдання до підрозділів другого розділу вважаємо досягнутими.

РОЗДІЛ 3

ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ В УКРАЇНІ

3.1. Шляхи підвищення якості організації дозвілля молоді шкільного віку на державному рівні

На теперішній час в умовах війни молодь шкільного віку в Україні перебуває у досить складному соціальному та емоційно-психологічному стані. Це досить негативно впливає на формування соціального здоров'я та ефективного демократичного суспільства в нашій державі. Остання, на нашу думку, в межах дозвіллевого напрямку молодіжної політики має розробити плани та проекти які допоможуть старшокласникам підготуватися до складних умов життя, з якими зіштовхується майже вся українська молодь. Слід підкреслити, що ця соціальна група є не лише спадкоємцем різних культурних та духовних благ, а й генератором нової, інноваційної та прогресивної демократичної системи цінностей. Тому в межах дозвіллевого напрямку молодіжної політики важливе місце має зайняти національно-патріотичне виховання, формування високодуховних цінностей. Молодь шкільного віку в умовах «соціалізації під час відпочинку» має сприймати значимість державних свят, пишатися своєю культурою, духовними цінностями свого народу та нації загалом, бо старшокласники, передусім, є творцями нової демократичної та соціальної держави [15, с. 56].

У структурі публічного управління, на нашу думку, має існувати представництво, що опікується справами молоді, в тому числі й шкільного віку. В межах його діяльності питання якості організації молодіжного дозвілля мають розглядатись як невід'ємні складові декількох спектральних державно-політичних складових. По-перше, координації зусиль соціальних інститутів, суспільних організацій, що співпрацюють із молоддю. По-друге,

дослідження умов життя й розвитку молодого покоління, а також створення умов для зміцнення правових і матеріальних гарантій щодо здійснення прав і свобод молодих громадян, для повноцінного їх розвитку та становлення. По-третє, сприяння реалізації творчих здібностей та можливостей молоді, врахування їхніх ініціатив та активності в питаннях національного й культурного відродження країни, розвитку традицій і національної свідомості. По-четверте, гарантія надання соціальних послуг молодим особам, які опинились у складних життєвих обставинах, або потребують сторонньої допомоги щодо їх духовного, культурного, соціального, творчого розвитку та виховання [78, с. 109].

Важливе місце у підвищенні якості забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку в Україні могла б відіграти адаптація провідного іноземного досвіду в досліджуваній сфері до вітчизняних умов. В цьому контексті, обмін досвідом є найрезультативнішим способом переходу вітчизняної молодіжної політики, передусім її дозвілльового напрямку, на якісно новий рівень. Це також зміцнило б розвиток співробітництва між нашою державою та країнами-членами Європейського Союзу. Важливим кроком в цьому напрямку міг би стати міжвідомчий обмін та співпраця між сторонами, що надали б нові можливості та ідеї для вдосконалення сучасної концепції дозвілльового напрямку молодіжної політики [67, с. 94].

Необхідним також є перехід від застарілих форм та моделей роботи з молоддю шкільного віку до більш сучасних та ефективних, які мають враховувати специфіку молодіжної роботи відповідно до особливості структури потреб старшокласників. Підкреслимо, що в руслі євроінтеграційної динаміки надзвичайно важливим є інтеграція української молоді, в тому числі шкільного віку, у загальноєвропейську молодіжну спільноту. Залучення представників молодіжних громадських організацій, молодіжних спортивних громад, молодіжних осередків культурно-просвітницьких рухів, шкільних молодіжних об'єднань до європейського молодіжного середовища могло б стати ключовим елементом цих процесів.

Держава, на нашу думку, повинна всебічно сприяти налагодженню ефективної комунікації з європейськими молодіжними учнівськими об'єднаннями, а також сприяти впровадженню європейських практик молодіжного врядування. На основі широкого використання сучасного закордонного досвіду та провідних вітчизняних розробок доречно розширювати інфраструктуру молодіжних центрів, закладів неформальної освіти, підтримувати учнівські та молодіжні громадські організації. При цьому, для більш ефективного впровадження адаптованого іноземного досвіду в сферу дозвіллевого напрямку вітчизняної молодіжної політики слід виконати цілу низку завдань: створювати та належно фінансувати елементи молодіжної інфраструктури; залучати висококваліфікованих спеціалістів до роботи з молоддю шкільного віку; всебічно підтримувати та сприяти діяльності організацій, що працюють з учнівською молоддю [28, с. 117].

Дослідивши моделі ведення молодіжної політики в Федеративній Республіці Німеччині та Об'єднаному Королівстві Націй, ми пропонуємо у якості рекомендацій підвищення якості забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку наступні моменти. Громадівська модель у другій державі характеризується підвищеною увагою до проблем окремих груп молоді. Завдяки використанню індивідуальних бесід, Інтернет-досліджень, соціальних опитувань допомога в організації дозвілля молоді шкільного віку має адресний характер. Молодіжні програми розробляються з чітким урахуванням потреб молоді тієї чи іншої громади населеного пункту. Такий підхід є доречним та надзвичайно актуальним на сучасному етапі для України. Значущості йому додає війна в умовах якої загострюються проблеми внутрішньо переміщених осіб, тому дуже важливим є розуміння потреб учнівської молоді в кожному окремому регіоні країни. Адаптація молоді шкільного віку, що вимушені були покинути окуповані території, набагато складніша, ніж їх однолітків, що живуть і розвиваються в комфортних і знайомих для себе умовах. Тому невід'ємною складовою оцінки якості державної молодіжної політики стає стан забезпечення

організації дозвілля учнівської молоді з тимчасово окупованих територій [51, с. 138].

Обов'язковою складовою ведення дозвіллевого напрямку молодіжної політики у Великобританії є дослідження емоційно-психологічного стану серед молоді шкільного віку. В цій країні у будь-якій молодіжній організації (яка зобов'язана бути зареєстрованою) функціонують служби підтримки, де кожен бажаючий може поділитися власними проблемами, отримати пораду, підтримку та необхідну допомогу. Учніське самоврядування в загальноосвітніх середніх навчальних закладах як приватної, так і державної форм власності посідає важливе місце у веденні дозвіллевого напрямку молодіжної політики. Завдяки його розвитку, старшокласники отримують можливість брати участь у прийнятті рішень, керувати та відповідати за надання послуг установами, що знаходяться на території середнього навчального закладу, виражати власну думку, берегти цінності й лобіювати інтереси різних субкультур і молодіжних угруповань [60, с. 59].

Стосовно німецької моделі ведення молодіжної політики та організації дозвілля молоді шкільного віку, то тут у нагоді нам стала б ціла низка прикладів. По-перше, в Німеччині існує потужна законодавча база, що чітко й широко охоплює проблеми організації дозвілля молоді, в тому числі учнівської, та способи їх вирішення (при цьому рівень втручання в життя молодого покоління є досить помірним, не нав'язливим і ситуативним). По-друге, в цій країні дієва система захисту прав і свобод учнівської молоді та створення сприятливих умов для їх реалізації; По-третє, на рівні федеральних земель постійно розроблюються та реалізуються програми для розвитку молодіжного дозвілля, молодіжних соціальних корпорацій, спільнот, спільностей. По-четверте, для Німеччини притаманне чітке розгалуження і структуризація дозвіллевої складової молодіжної політики на всіх рівнях публічного управління та адміністрування [82, с. 31].

Аналіз британського та німецького досвіду публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку дає можливість нам

стверджувати, що однією з провідних адаптивних форм його може виступити в Україні молодіжний простір. Тому, на нашу думку, особливим пріоритетом молодіжної політики в Україні має стати розвиток на теренах нашої держави мережі молодіжних просторів європейського зразка. Останні за своєю суттю є осередками практичної роботи з молоддю у тому числі й у дозвіллевій сфері. Вони являють собою унікальні установи, що функціонують на принципах соціальної самоорганізації та можуть сприяти розвитку у української учнівської молоді громадянської освіти, популяризації здорового способу життя, волонтерства, молодіжного спорту, духовності, культури, мистецтва, європейських норм та цінностей, підвищенню рівня мобільності тощо. Напрями роботи цих форм організації дозвілля створюються відповідно до потреб та інтересів молодих людей конкретного населеного пункту. Хоча сьогодні в Україні вже діє кількасот молодіжних центрів і просторів різної форми власності, у тому числі утворених. Подібні до існуючих в Німеччині та Великобританії молодіжні хаби, платформи та коворкінги мають бути створені в усіх містах та центрах об'єднаних територіальних громад України [79, с. 52].

У цілому, молодіжний простір можна визначити як приміщення чи вільний простір, що створені задля всебічного розвитку особистісних якостей молоді, в тому числі й шкільного віку, її інтелектуального самовдосконалення та гуманізації способу життя. Він поряд із правовими, соціально-економічними, організаційно-методичними моментами, забезпечує ефективне впровадження інформаційних, освітніх, дозвіллевих, культурних, соціально-інтегративних заходів в контексті реалізації молодіжної політики [83, с. 65].

Публічно-управлінське забезпечення організації молодіжного простору дозволить молоді раціонально і з користю використовувати свій час, відпочити в компанії однолітків, виявити всі свої приховані таланти, дізнатися останні новини. Завдяки організації з боку закладів публічного управління культурного відпочинку і дозвілля молодь шкільного віку

отримає можливість урізноманітнити способи проведення вільного часу, щоб стати цікавою та активною людиною. Підкреслимо, що метою діяльності простору є сприяння соціалізації та самореалізації учнівської молоді, інтелектуальному, духовному, моральному її розвитку, популяризації здорового способу життя, реалізації творчого потенціалу, національно-патріотичному вихованню, забезпеченню громадянської освіти в умовах неформального спілкування [31, с. 42].

Аналіз провідного іноземного досвіду дозволяє нам сформулювати наступні завдання публічно-управлінського забезпечення організації молодіжного простору для молоді шкільного віку: 1) створення умов для творчого розвитку особистості, інтелектуального самовдосконалення та лідерських якостей; 2) популяризація здорового способу життя; 3) організація і проведення заходів, зокрема спрямованих на промоцію читання і популяризацію літератури та інших аспектів культурного розвитку; 4) забезпечення змістовного дозвілля і неформальної освіти; 5) розвиток талантів та мистецьких здібностей. Формати діяльності молодіжного простору можуть бути досить різноманітними. Передусім вони залежно від тематики та напрямів організації дозвілля. Ними, наприклад, можуть стати хаби, коворкінги, проведення літніх та шкіл молодіжного лідерства, вільні простори для дозвілля, гуртки, фестивалі кіно та анімації, патріотичні табори, бібліо- та book-квести, нічні екскурсії, різноманітні тренінги та майстер-класи, навчальні поїздки, англійські курси й клуби, ток-шоу, залучення до молодіжної волонтерської діяльності, видання журналу тощо [23, с. 87].

Таким чином, оскільки молодь шкільного віку є не лише спадкоємницею різних культурних та духовних благ, а й генератором нової, інноваційної та прогресивної демократичної системи цінностей, то в межах дозвілєвого напрямку молодіжної політики важливе місце має зайняти національно-патріотичне виховання та формування високодуховних цінностей. Держава в межах дозвілєвого напрямку молодіжної політики має розробити і реалізувати програми і проєкти для старшокласників. Останні в

умовах «соціалізації під час відпочинку» мають сприймати значимість державних свят, пишатися своєю культурою, духовними цінностями нації. В структурі публічного управління має бути створене представництво із молодіжним складом, до соціальних функцій якого могло б входити обговорення питання щодо якості молодіжного дозвілля з подальшою розробкою рекомендацій. Крім того, важливе місце у підвищенні якості забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку в Україні могла б відіграти адаптація провідного іноземного досвіду в досліджуваній сфері до вітчизняних умов. Прикладом цього могли б стати молодіжні простори європейського зразка.

3.2. Інноватизація молодіжної дозвіллевої діяльності на регіональному та місцевому рівнях

Відродження української культури та духовності прямо пов'язані з удосконаленням публічно-управлінських механізмів впливу на соціокультурні процеси на обласному та громадівському рівнях. Такий підхід дає поштовх до впровадження в практику забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку інноваційних технологій, що сприятимуть вирішенню проблеми модернізації регіональної структури та інфраструктури закладів культури, спорту, фізичного виховання, туризму та відпочинку. У нагоді тут має стати державна програма «Культура. Просвітництво. Дозвілля», що повинна стати основним документом регіональних програм оптимізації молодіжного дозвілля. Розробка принципів останніх передбачає реорганізацію інформаційно-методичного забезпечення, оновлення системи управління, створення мережі інноваційних закладів клубного типу [23, с. 57].

Глибинне реформування дозвіллевої та культурно-просвітницької діяльності на рівні «район-об'єднана територіальна громада» має бути пов'язане з усуненням депресивності та безініціативності і спрямоване на

задоволення пріоритетних культурних інтересів та запитів місцевого населення, передусім молоді шкільного віку. Можливе в цьому руслі роздержавлення і приватизація культурних і дозвіллевих закладів, оскільки впровадження багатоваріантної системи власності, зможе стимулювати розвиток конкурентного середовища і пропозиції у сфері масового відпочинку та дозвілля. Важливо також переглянути питання стимулювання особистої та колективної зацікавленості працівників закладів культури та дозвілля у результатах своєї праці [4, с. 53].

Значні зміни в публічному управлінні закладами культури та дозвілля на регіональному та місцевому рівнях мають бути пов'язані з підвищенням ефективності їх організаційного та сервісного менеджменту. В їх зміст має бути покладена відмова від командно-адміністративних засобів керівництва. На зміну їм мають прийти оволодіння методикою перспективного прогнозування та планування, навичками створення регіональних культурно-дозвіллевих програм [79, с. 129].

Модернізація галузі молодіжної культури та дозвілля прогнозовано може викликати виникнення низки соціально-психологічних проблем, що гальмують процеси реконструкції. Передусім, це може бути певний соціальний та бюрократичний опір, що пов'язаний з наявністю стійких стереотипів мислення у більшості практиків та представників керівної ланки сфери культури, спорту та дозвілля. У старій генерації чиновництва в цій сфері чітко простежується відсутність не тільки соціологічних знань, а й психологічної готовності до сприйняття нових ідей, енергійного та компетентного вирішення конкретних питань, інноваційних навичок, вміння користуватися наданими економічними, політичними, правовими свободами, розробляти стратегію і тактику розвитку творчих структур [64, с. 91]. Тому у нагоді стало б впровадження інноваційної моделі організаційної та кадрової політики, в межах якої серед нових вимог до працівників культурно-дозвіллевої сфери слід визначити такі складові, як: 1) оволодіння методологією моніторингу культурно-дозвіллевої діяльності і забезпечення її

компетентної організації на рівні обласних, районних, міських та громадівських управлінських структур; 2) кваліфікована участь у визначенні регіональних пріоритетів реалізації дозвіллевого напрямку молодіжної політики з урахуванням релігійних, національно-етнічних, історико-культурних, традиційно-побутових та інших соціальних факторів; 3) використання маркетингових підходів та методик задля визначення стану та перспектив розвитку дозвілля молоді шкільного віку; 4) оновлення нормативного забезпечення соціально-культурної діяльності дозвіллевих закладів, організацій сфери культури мистецтва та спорту з урахуванням сучасних досягнень та іноземного досвіду; 5) створення мережі інноваційних закладів молодіжного дозвілля; 6) патрунування діяльності нових суб'єктів молодіжної культурно-дозвіллевої діяльності; 7) стимулювання для розвитку дозвілля молоді шкільного віку благодійних ініціатив з боку комерційних структур, міжнародних організацій та окремих громадян; 8) оптимізація процесу формування інфраструктури культурно-дозвіллевої сфери; 9) забезпечення організації комерційної діяльності галузі з пріоритетною тенденцією поширення обсягу різноманітних дозвіллевих послуг населенню з боку закладів культури [29, с. 118].

Результати довоєнних соціологічних досліджень, які були проведені в об'єднаних територіальних громадах Дніпропетровської, Кіровоградської, Херсонської та Київської областей свідчать, що значна частина сільського населення, в тому числі й учнівської молоді відмовлялася сприймати ті культурні «послуги», що пропонуються сьогодні переважною більшістю закладів дозвілля та культури. Чимало спеціалістів бюджетних закладів дозвілля та культури проявляли некомпетентність у важливих питаннях своєї професійної діяльності, менеджменту та маркетингу молодіжного відпочинку. Такий стан речей свідчить про необхідність врахування кадрової складової як однієї з базових у реалізації ідеї реформування зазначеної сфери. У більшості культурно-дозвіллевих закладів в сільській місцевості та невеликих містах умови не відповідають культурним потребам населення, в

тому числі молоді шкільного віку, що породжує негативне ставлення останніх до цих осередків культури, відпочинку та дозвілля [27, с. 62].

В основу регіональних програм повинні бути покладені принципи модернізації молодіжної культурно-дозвілдової діяльності. Основні заходи з реалізації яких мають бути спрямовані на оптимізацію ситуації, що склалась в галузі та передбачати визначення принципів і передумов зміни економіко-правових відносин між системою публічного управління та об'єктами культурно-дозвілдової сфери різних форм власності. Не менш важливою має розробка оптимальної структури і функцій виконавчих органів місцевого самоврядування в культурно-дозвілдовій сфері, а також обґрунтування нового механізму матеріально-технічного та фінансового забезпечення. Повинна бути проведена апробація публічно-управлінської технології реформування системи кадрового забезпечення культурно-дозвілдової сфери та створення інтегративної моделі інформаційного та науково-методичного забезпечення культурно-дозвілдової діяльності [62, с. 59].

Підкреслимо, що за результатами довоєнних соціологічних досліджень за два десятиліття ХХІ ст. різко скоротилась участь молоді, в тому числі учнівської у громадських формах дозвілдового та культурного життя. Новими тенденціями її дозвілля стали орієнтація на сім'ю, посилення уваги до повсякденного життя особистості, добробут, комерціалізація, зростання домашніх форм освоєння культури. Цілком логічно, є розуміння такого стану речей, в якому соціальні проблеми, що стоять перед молоддю, деформують структуру її дозвілля, в якому традиційна мережа культурно-освітніх закладів займає дедалі менше місце [80, с. 36].

Разом з цим, дозвілля молоді шкільного віку у соціальному просторі об'єднаних територіальних громад та віддалених від обласних центрів міст, внаслідок позбавлення ідеологічного та соціального контролю, інформатизації духовного життя, стає різноманітнішим і складнішим за змістом і формою. Потреби молоді у сфері дозвілля набувають багатофункціонального складно структурованого характеру тому, що на

дозвіллевій орієнтації проектується позадозвіллевій потреби. Простежується нова соціальна тенденція, сутність якої полягає у тому, що молодіжне дозвілля все більше прагматизується, стає механізмом прискореної соціалізації старшокласників, використовується як засіб компенсації позадозвіллевих потреб [30, с. 25].

Така стійка тенденція до диференціації структури дозвілля різних соціальних груп населення зумовлена його розшаруванням й віддзеркалюється у молодіжному середовищі – поряд із поширенням споживацьких запитів та тенденцій спостерігається зростання впливу на структуру та зміст дозвілля статусу людей, особливо молодого віку. Тому, на нашу думку, все більшої значущості та актуальності набуває питання впровадження диференційованого змісту дозвілля молоді шкільного віку, його ефективних прийомів, форм, методів, нових дозвіллевих технологій, поліваріантних способів організації культурно-дозвіллевої діяльності населення. Такі тенденції чітко простежуються у великих містах України – Києві, Львові, Харкові, Дніпрі. Можливо логічною стала б ретрансляція їх у більш глибокі території України. Зазначене вище повною мірою стосується інноваційних культурно-дозвіллевих систем [75, с. 87].

Останні, в контексті нашої магістерської роботи, логічно визначити як різновиди сучасних моделей дозвілля, що розробляються українськими дослідниками, і в основу яких покладено принцип інноваційності і ефективності, з доведенням їх до рівня конкретної соціальної та адміністративної технології і методики в застосуванні до різних культурно-педагогічних ситуацій та в дозвіллевій діяльності молоді шкільного віку. Конкретизується ця модель у теорії дозвіллезнавства як засіб організації діяльності, репродукування і створення духовних, культурних та мистецьких цінностей, що забезпечує значне підвищення ефективності дозвілля молоді шкільного віку [43, с. 96].

Виходячи із досягнень соціології вільного часу, соціології молоді, теорії дозвіллезнавства, соціально-адекватного менеджменту, теорії масового

обслуговування основними завданнями культурно-дозвіллевих систем, що можуть бути впровадженні як складові дозвіллевої інфраструктури на рівні «область-район-місто-ОТГ» мають стати: 1) системний аналіз способів одержання об'єктивної інформації про хід культурно-дозвіллевого процесу; 2) визначення принципів диференціації культурно-дозвіллевої діяльності; 3) забезпечення умов для активного культурного дозвілля населення, в тому числі й молоді шкільного віку, органами місцевої влади; 4) інтенсивного розвитку самостійної культурної діяльності й індивідуальних творчих здібностей в межах функціонування мистецьких та спортивних колективів; 5) усвідомлення ролі явищ культури, глобальних соціально-культурних процесів на розвиток дозвілля молоді шкільного віку в окремих об'єднаних територіальних громадах та населених пунктах; 6) праксеологічне узагальнення та системний моніторинг соціокультурної реальності, а також науково-обґрунтоване виявлення тенденцій, закономірностей, типових рис культурно-дозвіллевого явища в середовищі учнівської молоді [83, с. 80].

У межах реалізації регіональних та місцевих програм розвитку молодіжного дозвілля особливу увагу слід приділити популяризації та поширенню нових різновидів клубних установ, які могли б успішно функціонувати виходячи з особливостей місцевого розвитку. Мова, передусім, тут йде про перспективність створення інноваційних закладів дозвілля нового клубного типу. Їх можна охарактеризувати як самостійні організаційні форми установ культури клубного типу, які виконують у культурно-дозвіллевій сфері моно функціональну чи поліфункціональну візію, спрямовану на задоволення культурних потреб молоді шкільного віку. Змістовний характер цієї візії визначається типом або моделлю самої дозвіллевої установи, а робота їх може проходити у тісній співпраці з іншими закладами культури, мистецтва, спорту регіону, а також з установами, які займаються рекреаційною та дозвіллевою діяльністю [52, с. 50].

Створювані на рівні районних міст або об'єднаних територіальних громад інноваційні заклади культури клубного типу умовно можна поділити

на універсальні та спеціалізовані. Специфіка перших полягала б у різнобічності та багатофункціональності культурно-дозвіллевої діяльності. При цьому, універсально-комплексний характер можуть мати клубні установи обласного або районного рівня, що працюють за принципом міжгалузевої кооперації. В свою чергу, монофункціональною діяльністю, сфокусовано на певному напрямку культурно-дозвіллевої роботи характеризувалася б місія других [12, с. 47].

Спеціалізовані або однопрофільні клубні установи, на нашу думку, мають відповідати культурним інтересам певних соціальних груп або напрямкам культурно-дозвіллевої діяльності. Але підкреслимо, що такий поділ культурно-дозвіллевих закладів для молоді доцільно запроваджувати за умов наявності в одному населеному пункті декількох клубних установ [27, с. 17].

Відтак, на обласному, районному та громадівському рівнях доречним було б впровадження в практику забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку інноваційних технологій, що сприяли б вирішенню проблеми модернізації регіональної структури та інфраструктури закладів культури, спорту, фізичного виховання, туризму та відпочинку. У нагоді тут має стати державна програма «Культура. Просвітництво. Дозвілля», що є на сьогодні основним документом регіональних програм оптимізації молодіжного дозвілля. В цьому руслі, можна було б реалізувати адаптовану британську або німецьку громадівські моделі. В межах яких, завдяки використанню індивідуальних бесід, Інтернет-досліджень, соціальних опитувань допомога в організації дозвілля молоді шкільного віку мала б адресний характер, а молодіжні програми розробляються з чітким урахуванням потреб молоді тієї чи іншої громади населеного пункту.

3.3. Рекомендації з оптимізації публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля старшокласників з інвалідністю

Одним із видів організації дозвілля молоді шкільного віку з інвалідністю може стати інклюзивний туризм. Підґрунтям для цього виступає ідея про те, що соціально-сервісна держава, втручаючись у соціальні відносини, забезпечує дотримання соціальних прав осіб з особливими потребами [40, с. 51]. Інклюзивний туризм можна охарактеризувати як інноваційну технологію організації дозвілля та реабілітації, що дозволяє включити в туристичну діяльність будь-яку людину, незалежно від її фізичних можливостей, з урахуванням особливостей її фізично-психологічного стану.

Підкреслимо, що туризм є інноваційною формою реабілітації людей з обмеженими можливостями, в тому числі молоді шкільного віку, та включає в себе як пізнавальний процес, так і можливість повноцінної соціалізації. Соціальна та психологічна реабілітація надасть старшокласнику з інвалідністю змогу змінити соціальну роль в суспільстві, оволодіти технологіями ефективного функціонування в різних умовах перебування, соціально активізуватися в процесі туристичних заходів, трансформувати свій світогляд, розвинути діяльність на самообслуговування і догляд за собою та організувати побут в умовах навколишнього середовища, оволодіти новими знаннями, уміннями та навичками [61, с. 92].

Відомо, що туризм створює середовище повноцінного спілкування, в якому людина взаємодіє з різними людьми, встановлює соціальні контакти і має можливість виконувати різні соціальні ролі. Туризм – це альтернатива соціальної ізоляції, що деструктивно впливає на здоров'я і психіку. Через інклюзивний туризм може здійснюватися терапія і профілактика психосоматичних захворювань молоді шкільного віку з особливими потребами [27, с. 48]. Тому публічно-управлінське забезпечення організації дозвілля тієї частини молоді шкільного віку, яка має особливі потреби, є перспективним і потенційно важливим напрямком молодіжної політики і

може бути виділеним в окрему державну або регіональну програму.

У цілому, в межах нашої магістерської роботи, інклюзивний туризм – це система заходів, спрямованих на надання старшокласникам з інвалідністю можливості відновлення та розвитку їх фізичного, соціального, духовного, творчого та інтелектуального рівня з метою сприяння подальшої інтеграції в суспільство [48, с. 22].

Цей напрям організації дозвілля структурно може включати в себе різні види реабілітації і надання соціальних послуг, а саме: медичних, психолого-педагогічних, психологічних, професійних, фізкультурно-спортивних, фізичних, трудових, соціальних та інших соціально-побутових заходів [14, с. 38].

Інклюзивний туризм являє собою дієву мікромодель інтегрованого суспільства (люди з інвалідністю та їх рідні; фахівці; молоді особи з інвалідністю, здорові люди), що опинилися в реальних умовах, завдяки чому створюються оптимальні умови для проведення ефективної соціалізації дезадаптивних молодих людей та інтеграції їх у суспільство. Інклюзивний туризм як засіб вторинної соціалізації старшокласників з інвалідністю має особливості: по-перше, туризм забезпечує рухливу активність, обмеження якої знижують життєві можливості, слугують причиною суму, стресу, відчаю, невпевненості [79, с. 12]. Через організацію рухливої активності туризм здійснює терапію і профілактику психосоматичних захворювань і підтримує фізичне здоров'я молодих осіб шкільного віку, які мають інвалідність. По-друге, туризм створює повноцінне середовище спілкування, встановлює незалежні та різнобічні соціальні контакти, формуючи різні соціальні ролі. Туризм знищує почуття неповноцінності, інтегруючи юнаків та дівчат з інвалідністю у суспільство, допомагає сформувати впевнену і ефективну життєву позицію. По-третє туризм спрямований на відновлення сил для виконання навчального процесу і побутових обов'язків, а також і психічних ресурсів старшокласника з інвалідністю. По-четверте, носить активний характер, урізноманітнює дозвілля, що дозволяє відволіктися від монотонності побуту. По-п'яте, туризм допомагає пізнати навколишній світ з

його різними проявами і звичаями, дізнатися невідомі раніше природні явища, познайомитися з новими людьми, що має значне дозвіллево-пізнавальне значення. По-шосте, екологічні аспекти туризму як виду діяльності сприяють позитивному психоемоційному настрою, та є соціалізуючим чинником: відповідний клімат, природа, близькість водних ресурсів, наявність природних пам'яток, пам'яток матеріальної культури [13, с.87].

Інклюзивний туризм надає можливості для розвитку особистісних якостей молодих осіб шкільного віку з інвалідністю. Пізнання історії, культури, життя інших народів несе у собі великий гуманітарний потенціал, збагачує людину, розширює кругозір. Гуманітарне значення туризму не лише у його пізнавальності, але і в інтелектуально-виховному впливі на особистість [30, с. 79].

В організаційно-управлінському відношенні дослідники пропонують таку класифікацію дозвіллевих заходів в системі інклюзивного туризму: за ціллю – оздоровчий, пізнавальний, спортивний; за основним видом заняття – похід, подорож на транспорті; за способом пересування – пішохідний, водний, лижний, за допомогою тварин; залізничний, автобусний; за сезонністю – літній, зимній, міжсезонний; за складом туристів – молодіжний, студентський, сімейний; за ступенем навантажень – пасивний, активний [12, с. 58].

Під час розробки програм інклюзивно-туристичного спрямування слід враховувати, що організація дозвілля молоді шкільного віку з особливими потребами реалізується за умов дотримання деяких правил та норм: 1) вид туризму добирається залежно від порушених функцій і відповідно до індивідуальної програми реабілітації; 2) необхідно враховувати персональний інтерес, бажання, фінансові можливості, місце проживання (місто або сільська місцевість), очікувані реабілітаційні результати; 3) інклюзивний туризм повинен бути безпечним для туристів і оточення. Дозвіллево-туристичні програми обов'язково мають передбачати огляд визначних пам'яток. Турист з обмеженими можливостями повинен мати

деяку фізичну підготовку, готовність долати труднощі психологічного характеру і погодні умови; включення в соціум, впевненість в собі, активність у проведенні дозвілля, уявне знищення кордонів, навички та вміння активного побудови свого життя, адекватна поведінка – ось критерії успішного процесу інтеграції в суспільство для старшокласників з обмеженими фізичними можливостями [14, с. 56].

Державні інститути, до компетенції яких входить опікування людьми з особливими потребами, в тому числі й молоді шкільного віку, орієнтують власну діяльність насамперед на задоволення поточних побутових потреб цієї категорії громадян, на одержання своєчасної медичної, соціальної, юридичної допомоги тощо. І зовсім мало уваги приділяється дозвіллю людей цієї групи [17, с. 61].

Однією з особливостей інклюзивного туризму є його орієнтованість на цілеспрямовану взаємодію соціальних суб'єктів: з одного боку, як організатора взаємодії і ініціатора перетворень – службовця управління у справах дітей, сім'ї та молоді, а з іншого – як учасника взаємодії старшокласника з інвалідністю. І в зв'язку з цим слід підкреслити, що предметом цільової програми з розвитку інклюзивного туризму є можливість підвищення якості життєдіяльності як старшокласника з інвалідністю, так і суспільства, інтенсивність і ефективність цих процесів, а також проблеми, способи і прийоми вирішення проблеми задоволення потреби людини в соціальних послугах [20, с. 85].

Інклюзивний туризм виступає соціокультурним феноменом, що задовольняє духовні, пізнавальні, естетичні потреби молоді особи з інвалідністю. В межах державних чи регіональних програм він органічно дозволяє суспільству, профільним закладам публічного управління розв'язувати комплекс проблем, що несуть в собі ідею соціальної інклюзії, тобто забезпечувати комфортне залучення молодих людей з особливими потребами здоров'я в життєдіяльність соціуму. Інклюзивний туризм не лише наповнює дозвілля особистості пізнавальним розвитком, насичує

спілкуванням і соціально-культурною творчістю, але й виступає дієвим засобом соціальної адаптації юнака чи дівчини з особливими потребами, що забезпечується зануренням в нове соціальне, культурне, географічне середовище. Саме тому його, і екскурсію зокрема можна розглядати як один з могутніх засобів соціальної адаптації і культурної інтеграції усіх категорій співгромадян [19, с. 28].

Цей різновид публічно-управлінського забезпечення організації реабілітації в умовах дозвілля може виступати могутнім інструментом культурної соціалізації молоді шкільного віку. Він може не тільки активізувати інтерес до життя, але і сприяти подоланню культурних відмінностей і сприйняття нерівності, викликані обмеженнями здоров'я. Цей аспект робить туризм важливим засобом конструювання самоідентифікації особистісних рис старшокласника з особливими потребами [40, с. 71].

Таким чином, для молоді шкільного віку з особливими потребами інноваційним видом організації дозвілля міг би стати інклюзивний туризм. Візія його базується на тому, що соціальна держава забезпечує дотримання соціальних прав осіб з інвалідністю. Інклюзивний туризм, як різновид організації дозвілля та реабілітації людей з обмеженими можливостями, в тому числі молоді шкільного віку, та включає в себе як пізнавальний процес, так і можливість повноцінної соціалізації. Системне відновлення в умовах відпочинку надасть старшокласнику з інвалідністю змогу соціально активізуватися в процесі туристичних заходів, розвинути діяльність на самообслуговування і догляд за собою, оволодіти новими знаннями, уміннями та навичками.

У якості шляхів покращення молодіжної політики ми визначили розробку державних програм і проєктів для старшокласників. Крім того, важливу роль могла б відіграти адаптація провідного іноземного досвіду в досліджуваній сфері до вітчизняних умов. Доведено, що, з одного боку, прикладом цього могли б стати молодіжні простори європейського зразка, а з іншого – адаптація британської або німецької громадських моделей. В

межах яких, допомога в організації дозвілля молоді шкільного віку мала б адресний характер, а молодіжні програми розроблялися з чітким урахуванням потреб молоді тієї чи іншої громади населеного пункту.

Виходячи з постулату, що соціальна держава забезпечує дотримання соціальних прав осіб з інвалідністю, ми запропонували технологію інклюзивного туризму, як різновиду організації дозвілля та реабілітації людей з обмеженими можливостями, в тому числі молоді шкільного віку. Тут ми виходили з думки, що відновлення в умовах відпочинку надасть старшокласнику з інвалідністю змогу соціально активізуватися в процесі туристичних заходів. Відтак, завдання до підрозділів третього розділу вважаємо досягнутими.

ВИСНОВКИ

Під час написання кваліфікаційної роботи магістра були сформульовані наступні висновки.

1. Окремі аспекти теми нашої магістерської роботи розкриті в дослідженнях з менеджменту та маркетингу дозвілля, соціології та психології молоді, теорії та практики дозвілєзнавства, молодіжної політики, публічного управління такими фахівцями як Ю.М. Ключко, Н.В. Самойленко, І.В. Сорока, В. Харченко, І. Литвин, З. Корнєв, К. Жигульський, Ж. Фурастьє, Ж. Дюмазед'є, К.Робертс, С.Р.Паркер, О. Салаї та іншими. Особливо глибоко та розлого ними висвітлені питання сутності дозвілля і дозвілєвої діяльності, класифікацію функцій та принципів відпочинку, форм проведення вільного часу, виховання і соціалізації молоді, психології учнів старших класів загальноосвітніх шкіл, еволюції концепції державної молодіжної політики в Україні та розвинених країнах Європи та Америки. Втім, проблема публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку на тепер не стала предметом окремого системного наукового дослідження, що лише підсилює актуальність нашої магістерської роботи.

2. Ключовими поняттями магістерської роботи стали дозвілля, форми дозвілля, дозвілєва діяльність, дозвілєзнавство, молодь, молодь шкільного віку, молодіжна політика, молодіжна робота, управління, організація, публічне управління, публічне адміністрування, механізм публічного управління. Уточнення їх визначень стало невід'ємною складовою характеристики методологічних засад дослідження публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку, а також основою для розкриття теоретичних і праксеологічних аспектів теми.

3. В основу розкриття теми публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку покладені принципи системності, об'єктивності, багатофакторності, неупередженості та історизму. Їх реалізація стала можливою завдяки використанню таких наукових та філософських методів як аналіз, синтез, індукції, дедукції, логічного,

класифікації, історичного, порівняння, абстрагування, узагальнення.

4. Правові засади організації дозвіллевої складової молодіжної політики визначені в низці законодавчих актів, серед яких найважливішими виступають Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» від 15 грудня 1992 року № 2859-XII (зі змінами), Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо реалізації державної молодіжної політики та підтримки молодіжних громадських організацій» від 6 жовтня 1999 року № 1284/99, Указ Президента України Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року № 94/2021 від 12 березня 2021 року, Закон України «Про основні засади молодіжної політики» № 1414-IX від 27 квітня 2021 року. Згідно з їх змістом базовими завданнями молодіжної політики на сьогодні виступають створення умов для залучення молоді до громадського, ...культурного та дозвіллевого життя суспільства; підтримка молоді в реалізації її ... потенціалу, питань задоволення культурних, дозвіллевих та інших потреб; сприяння розвитку молодіжних громадських об'єднань, молодіжних центрів, посилення їхньої ролі у процесі соціалізації та культурно-дозвіллевого розвитку. Реалізація їх відбувається в межах публічно-управлінської вертикалі, до щабель якої входять Міністерство молоді та спорту України, Управління молоді, фізичної культури та спорту обласних державних адміністрацій, відділи у справах сім'ї, молоді та спорту районних державних адміністрацій, департаменти спорту, см'ї та молоді міських рад, обласні та міські центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. При цьому, здійснення дозвіллевої складової молодіжної політики проходить три етапи: репрезентації інтересів груп інститутам, що приймають публічно-управлінські рішення, прийняття публічно-управлінських рішень і формулювання політичної волі, реалізації політичної волі.

5. До переліку публічно-управлінських механізмів організації дозвілля молоді шкільного віку входять інформаційний, адміністративний та нормативно-правовий. Перший з них має наскрізну дію і забезпечує вільний доступ до інформації, її збір та поширення, виводить на якісно новий рівень

функціонування державну систему моніторингу, внутрішньоурядову та міжвідомчу інформаційну взаємодію. До складу другого входять органи виконавчої влади, правила і норми публічного адміністрування, організаційні процеси та алгоритми реалізації рішень. Третій містить у собі згадані вище законодавчі та нормативно-правові акти, постанови, методичні рекомендації та інструкції. Системне використання їх забезпечує ефективну підготовку, прийняття та реалізації публічно-управлінських рішень.

6. Комунікативна, рекреаційна, творча, соціальна, ціннісно-орієнтаційна, пізнавальна та виховна функції дозвілля виступають основою публічно-управлінського забезпечення організації його для молоді шкільного віку. Реалізація їх відбувається через індивідуальні, групові та масові форми дозвілдової діяльності. Серед них найбільш вагоме значення мають заняття художньою творчістю, спортом чи фізкультурою, заняття в гуртках за інтересами, мандрівки, екскурсії, концерти, фестивалі, свята.

7. Оскільки молодь шкільного віку є не лише спадкоємницею різних культурних та духовних благ, а й генератором нової, інноваційної та прогресивної демократичної системи цінностей, то в межах дозвіллового напрямку молодіжної політики важливе місце має зайняти національно-патріотичне виховання та формування високодуховних цінностей. Держава в межах дозвіллового напрямку молодіжної політики має розробити і реалізувати програми і проєкти для старшокласників. Останні в умовах «соціалізації під час відпочинку» мають сприймати значимість державних свят, пишатися своєю культурою, духовними цінностями нації. В структурі публічного управління має бути створене представництво із молодіжним складом, до соціальних функцій якого могло б входити обговорення питання щодо якості молодіжного дозвілля з подальшою розробкою рекомендацій. Крім того, важливе місце у підвищенні якості забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку в Україні могла б відіграти адаптація провідного іноземного досвіду в досліджуваній сфері до вітчизняних умов. Прикладом цього могли б стати молодіжні простори європейського зразка.

8. На регіональному та місцевому рівнях доречним було б впровадження в практику забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку інноваційних технологій, що сприяли б вирішенню проблеми модернізації регіональної структури та інфраструктури закладів культури, спорту, фізичного виховання, туризму та відпочинку. У нагоді тут має стати державна програма «Культура. Просвітництво. Дозвілля», що є на сьогодні основним документом регіональних програм оптимізації молодіжного дозвілля. В цьому руслі, можна було б реалізувати адаптовану британську або німецьку громадівські моделі. В межах яких, завдяки використанню індивідуальних бесід, Інтернет-досліджень, соціальних опитувань допомога в організації дозвілля молоді шкільного віку мала б адресний характер, а молодіжні програми розробляються з чітким урахуванням потреб молоді тієї чи іншої громади населеного пункту.

9. Для молоді шкільного віку з особливими потребами інноваційним видом організації дозвілля міг би стати інклюзивний туризм. Візія його базується на тому, що соціальна держава забезпечує дотримання соціальних прав осіб з інвалідністю. Інклюзивний туризм, як різновид організації дозвілля та реабілітації людей з обмеженими можливостями, в тому числі молоді шкільного віку, та включає в себе як пізнавальний процес, так і можливість повноцінної соціалізації. Системне відновлення в умовах відпочинку надасть старшокласнику з інвалідністю змогу соціально активізуватися в процесі туристичних заходів, розвинути діяльність на самообслуговування і догляд за собою, оволодіти новими знаннями, вміннями та навичками.

Таким чином, мета та завдання нашої магістерської роботи є досягнутими. Гіпотеза, сутність якої полягає у тому, що невід'ємною складовою публічно-управлінського забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку в умовах війни має стати національно-патріотичне виховання та формування високодуховних цінностей, є доведеною.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні проблеми впровадження інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму в Україні. URL
2. Бабенко Н. Б. Соціологія сім'ї: Навчальний посібник. К.: ДАКККіМ, 2004. 257с.
3. Балацький О. Ф., Теліженко О. М., Мішенін Є. В. Менеджмент громадських організацій: вибрані питання теорії та практики : навч. посіб. за заг. ред. О. Ф. Балацького, О. М. Теліженка, О. А. Лукянихіної. Суми : Університетська книга, 2016. 366 с.
4. Басюк Д.І. Основи туризмології: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2005. 204 с.
5. Біляєв Я.М. Кадрове забезпечення державної політики щодо забезпечення соціальної мобільності молоді. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 9. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/9_2019/21.pdf.
6. Бірта Г. О., Бургу Ю. Г. Методологія і організація наукових досліджень. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 142 с.
7. Близнюк В.В., Яценко Л.Д. Молодіжна зайнятість в Україні: виклики та шляхи їх подолання. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2019. № 1–2 (58). URL: <https://ipk-education.com/wp-content/uploads/2019/11/1-2-do-druku2.pdf#page=18>.
8. Бокач М. М. Загальна та соціальна педагогіка : програма та навч.-метод. матеріали. Миколаїв : МДГУ ім. Петра Могили, 2005. Вип. 17. 136 с.
9. Болдовський В.В., Шустка В.М. «Квест – це дуже просто». Методичний посібник по створенню квестів. Канів: 2018. 44 с.
10. Бочелюк В.Й., Бочелюк В.В. Дозвіллезнавство. Навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 208 с.
11. Бочелюк В. Й. Методика та організація наукових досліджень з психології. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 356 с.
12. Васильєв А.О. Організаційно-функціональний механізм реалізації

державної молодіжної політики в Україні: основні напрямки вдосконалення. *Державне будівництво*. 2019. № 1. С. 85-93

13. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. Київ : «Основа», 1998. 534 с.

14. Витко Т. Ю. Державний службовець в умовах реформування державного управління в Україні. *Аспекти публічного правління*. 2018. Т. 6. № 3. С. 39–47.

15. Волощук О. Т. Місце уряду в системі розподілу влад. *Держава і право : зб. наукових праць : юридичні і політичні науки / Ін-т держ. і права ім. В. М. Корецького НАН України ; редкол. : Ю. С. Шемшученко (гол. ред.) та ін.* Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012. Вип. 57. С. 136-143.

16. Гавловська А.О. Наукові підходи до визначення поняття «молодіжна політика» як передумови формування та реалізації молодіжних програм. *Реформування правової системи України під впливом євроінтеграційних процесів: матеріали міжнародної студентської науково-практичної конференції* (м. Херсон, 13–14 березня 2015 р.). : у 2 ч. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. Ч. 1. С. 68-70.

17. Гіда С.О. Теорія держави та права: підручник. Київ : ФОП О.С. Ліпкан, 2011. 576 с.

18. Головащенко О. В. Туризм як форма соціальної активності людини : соціально-філософський аналіз. Запоріжжя, 2002. 152 с.

19. Гусак Н. Є. Соціальна політика та соціальна робота. Київ : Либідь, 2007. 246 с.

20. Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» від 15 грудня 1992 року №2859-ХІІ

21. Дзяна Г, Андріїв М. Роль комунікації в реалізації компетенцій органів публічної влади. Ефективність державного управління. 2018. Вип. 2(55). Ч. 1. С. 72-79. URL : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2012-3/doc/2/06.pdf>. (дата звернення 15.10.2023).

22. Драпушко Р., Горінов П., Міненко Є. Ефективність залучення молоді до прийняття управлінських рішень. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. Том 33(72) № 3. С. 54–59.
23. Драпушко Р., Горінов П., Попатенко М., Філик Н. Молодіжна політика України: стан та тенденції. *Державна сімейна та молодіжна політика: законодавство, методи та практики*. Київ : ДІСМП, 2022. № 1. С. 31–38.
24. Ємельянов В. М., Євтушенко О. Н., Андріяш В. І. Державне управління: у визначеннях, поясненнях, схемах, таблицях : навч. посіб. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. 336 с.
25. Заїка О. В. Техніка адміністративної діяльності : навч. посіб. Запоріжжя, 2017. 356 с.
26. Закон України «Про основні засади молодіжної політики». Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні».
27. Іванова О.Л. Соціальна політика: теоретичні аспекти. Київ : КМ Академія. 2003. 107 с.
28. Інформаційний менеджмент : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗДІА, 2016. 96 с.
29. Кісіль З.Р. Адміністративне право. Київ : Алерта: ЦУЛ, 2011. 696 с.
30. Коваль Г. Сутність державної молодіжної політики Наукові праці : *Науково-методичний журнал. Державне управління*. 2011 Том 159. Випуск 147, 62 с.
31. Ковальчук Т.І. Основи педагогічної дозвіллевої діяльності. Київ : ДАКККіМ, 2010. Ч. I. 277 с.
32. Конституційне право України : підручник / за заг. ред. Т. М. Слінько; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право. 2020. С. 10-36.

33. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
34. Коротич О. Б. Комунікативна діяльність персоналу органів публічного управління. *Публічне управління XXI століття: синтез науки та практики* : зб. тез XIX Міжнар. наук. конгрес, (19 квітня 2019 р.). Харків : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2019. С. 23-25.
35. Крушельницька О. В. *Методологія і організація наукових досліджень* : навч. посіб. Київ : Кондор, 2003. 192 с.
36. Лук'янова Л. Г. *Культура і освіта фахівців туристської сфери : сучасні тенденції та прогнози. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (13-14 жовтня 2004 р.)*. Київ : КУТЕП, 2005. 654 с.
37. Лук'янова Л. Г. *Освіта в туризмі: навч.-метод. посіб.* Київ : Вища школа, 2008. 719 с.
38. Лукашевич М. П., Шандор Ф. Ф. *Соціологія туризму : курс лекцій*. Ужгород, 2008. 340 с.
39. Любіцева О. О. *Туризмознавство : вступ до фаху*. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 335с.
40. *Методичні рекомендації по визначенню новітніх форм організації дозвілля та їх застосування в роботі.*
41. Мініч І. М. *Соціальні чинники і функції інфраструктури туризму : соціологічний аналіз*. Київ : Основа, 2012. 218 с.
42. *Модель реалізації молодіжної політики в умовах децентралізації.*
URL: <https://decentralization.gov.ua/youth/molod-v-oth>
43. *Менеджмент для публічної влади: навчальний посібник / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. М. П. Бутка*. Ніжин : ТОВ «Аспект-Поліграф», 2011. 360 с.
44. Метьюлкіна Н.Б. *Механізми формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні*
45. Найдич М.А. *Концепт державної молодіжної політики. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2011. С.

31–35

46. Науменко Л. Ю. Інклюзивний туризм як вид реабілітації : сучасні потреби інвалідів. *Український вісник медико-соціальної експертизи*. 2015. № 2. С. 23 – 26.

47. Олійник Я. Б., Степаненко А. В. Теоретичні основи туризмології : навч. посіб. Київ : «Ніка-Центр», 2005. 316 с.

48. Пазенок В. С., Федорченко В. К. Туризмологія (теорія туризму) : навч.-метод. посіб. зі спецкурсу. Київ : КУТЕП, 2010. 70 с.

49. Організаційно-правові засади публічного управління та адміністрування: навч. посіб. / укладачі : О. В. Надьон, І. М. Хмиров, Т. О. Луценко. Харків : НУЦЗУ, 2020. 175 с.

50. Основи публічного управління та антикорупційна діяльність : навчальний посібник / Є. Г. Карташов, А. П. Миколаєць, А. В. Антонов, І. О. Драган, Н. В. Дацій та ін. ; за заг. ред. Є. Г. Карташова, А. П. Миколайця. Київ : Освіта України, 2020. 303 с.

51. Панасюк В.М. Конституційно-правові засади реалізації державної молодіжної політики в Україні : дис. канд. юрид наук : 12.00.02. Одеса, 2017. 215 с.

52. Перевалова Л.В., Лисенко І.В., Лисенко А.М. Проблеми працевлаштування молоді на сучасному етапі розвитку українського суспільства. *Вісник ЛДУВС ім. Дідоренка*. 2019. Вип. 2 (86). С. 88-92.

53. Петрова І. В. Концепції дозвілля в сучасному світі. *VI культурологічні читання Володимира Подкопаєва «Національний мовно-культурний простір України в контексті глобалізаційних та євроінтеграційних процесів»*, Київ: Атлас. 2008. С.122-127.

54. Подобєд Н.В. Міжнародний досвід реалізації молодіжної політики та можливості його застосування в Україні. *Економіка та держава*. 2011. № 9.

55. Про Стратегію розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року : Указ Президента України № 532/2013 від 27 вересня

2013 р. *Офіційний вісник Президента України*. 2013. № 24. С. 805.

56. Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні : Декларація. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2859-12>

57. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25 червня 2013 р. № 344/2013

58. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 року № 386-р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#Text>

59. Публічна служба: системна парадигма : кол. моногр. / за заг. ред. С. М. Серьогіна. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 256 с.

60. Публічне управління та адміністрування: теоретичні та практичні аспекти. / С. В. Панченко, О. Г. Дейнека, О. В. Дикань та ін. Харків : УкрДУЗТ, 2019. 380 с.

61. Публічне управління = Public Administration : навч. посібник / А. В. Стасишин, Г. В. Капленко, Г. О. Комарницька та ін. ; за заг. ред. А. В. Стасишина. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 460 с.

62. Рекомендації Національної молодіжної ради України до Стратегії розвитку державної молодіжної політики на період до 2030 року «14 Пунктів».

63. Романенко Є. О. Принципи і функції державного управління. *Науковий вісник Державне управління*. № 1. 2018. С. 91-99.

64. Світові моделі державного управління: досвід для України / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, С. В. Загороднюка, П. І. Крайніка, Х. М. Дейнеги. 2-ге вид. Київ : НАДУ, 2015. 612 с.

65. Семашко О. М., Піча В. М. Соціологія культури: Навч. Посібник. Київ : «Каравела», Львів: «Новий Світ» 2000. 334с.

66. Система культурно-дозвіллевої роботи : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Одеса : Університет Ушинського, 2022. 146 с.

67. Топольницька Т. Б. Комунікативний аспект у формуванні іміджу

органів публічної влади. *Електронне наукове видання «Економіка та суспільство»*. 2019. Вип. 20. С. 593-594.

68. Указ Президента України «Про деякі заходи щодо сприяння вирішенню актуальних питань молоді» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/6/2010#Text>

69. Указ Президента України «Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року».

70. Ухач Л.І. Культурно-дозвілєва діяльність. Навчально-методичний посібник. Ч. I. Ужгород: 2007. 92 с.

71. Флегонтова Н.М. Педагогічна організація культурного дозвілля школярів : навчально-методичний посібник. Київ : Освіта України, 2007. 144 с.

72. Хмелярчук М. І. Зайнятість і соціальний захист молоді: монографія, НАН України, Ін-т регіон. Досліджень. 2003. 126 с.

73. Цимбалюк Н. М. Заклад культури клубного типу як соціальна організація. *Культура і сучасність*. К.: ДАКККМ, 2001. С.122-129.

74. Цимбалюк Н. М. Організація та методика культурно-дозвілєвої діяльності. Ч.І. Теоретичні основи культурно-дозвілєвої діяльності. Київ : ДКККіМ, 2000. 145с.

75. Цимбалюк Н. М. Соціологія дозвілля. Київ : ДАКККіМ, 2020. 214с.

76. Черкашина Т.О. Теоретичні підходи до вивчення молодіжних рухів *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Соціологія»*. 2012. Вип. 22 (4). С. 205–209.

77. Шведун В.А., Луценко Т. О. Інформаційна політика в Україні : конспект лекцій. Харків : НУЦЗ України, 2016. 40 с.

78. Юзич Ю., Подобед-Франківська О. Галузевий бриф «Молодіжна політика». *Ukraine Reform Conference. Vilnius, 2020. 4 с.* URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/MP-1.pdf>

79. Юрій М.Ф. Політологія. Київ : Дакор, КНТ, 2006. 416 с.

80. Hague R., Harrop M., McCormic J. *Comparative Government and Politics*. 11 Edition. London : RED GLOBE PRESS, 2019. 381 p.

81. Resolution on the Council of Europe youth sector strategy 2030 Youth 2030: The United Nations Strategy on Youth.

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Тіщенко Микола Володимирович, студент 2 курсу, форми навчання заочної, факультету соціології та управління, спеціальність «публічне управління та адміністрування», освітньо-професійна програма «публічне управління та адміністрування», адреса електронної пошти sabum37@gmail.com

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Публічно-управлінське забезпечення організації дозвілля молоді шкільного віку» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____

Підпис _____

Тіщенко М.В.

Дата _____

Підпис _____

Бутченко Т.І.